

Mistä on maskuliinisuudet tehty? Lapset sukupuolen performatiivia analysoimassa

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteiden maisteriohjelma
Luokanopettajan opintosuunta
Pro gradu -tutkielma 30op
Kasvatustiede
Toukokuu 2020
Ilmari Huhtala

Ohjaajat: Liisa Tainio ja Pilvi Heinonen

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta, Kasvatustieteiden maisteriohjelma		
Tekijä - Författare - Author Ilmari Huhtala		
Työn nimi - Arbetets titel Mistä on maskuliinisuudet tehty? Lapset sukupuolen performatiivista analysoimassa		
Title What are masculinities made of? Children analyzing gender performativity		
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Liisa Tainio ja Pilvi Heinonen	Aika - Datum - Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 68 s + 7 liites.
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Sukupuolen moninaisuus on uuden opetussuunnitelman myötä yksi kasvatuksen ja koulutuksen alalle tulleista merkittävistä käsitteistä. Sukupuolen moninaisuudessa kritisoidaan kaksinapaista sukupuolijärjestystä. Tässä tutkielmassa sukupuolen käsitettä lähestytään sukupuolen performatiivin eli sukupuolen esittävän luonteen kautta. Tutkielmassa keskitytään maskuliinisuuteen. Maskuliinisuuksia katsotaan olevan monia ja niillä on keskinäisiä valta-asemia. Tutkimuksessa selvitetään, miten lapset jäsentävät sukupuolen ilmaisua, erityisesti maskuliinisuutta, sekä millaisia kategorioita lapset muodostavat videossa esiintyvän lapsen sukupuolen performativiteetin perusteella.</p> <p>Tutkimus toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina, joissa lapset katsoivat virikeaineistoa. Haastattelut toteutettiin pääasiassa parihaastatteluina. Haastateltavat lapset olivat iältään 7-12-vuotiaita ja heitä oli yhteensä kolmekymmentä. Haastatteluaineisto analysoitiin kategoria-analyysin metodilla sekä osin hyödyntäen etnometodologiaa ja diskurssi-analyysia.</p> <p>Tutkimuksen tuloksina aineistosta jäsennettiin sukupuolen kategorian kompleksisuus, poikkeavan pojan kategoria ja kiusatun kategoria. Lisäksi aineistosta tunnistettiin rohkeuden puhetapa ja suvaitsevaisuuden puhetapa. Sukupuolen kategorisaation kompleksisuuteen liittyi neuvottelu siitä, mitä tytön ja pojan kategorioihin kuuluu sekä oliko videon lapsen performatiivi aito vai esitys. Poikkeavan pojan kategoriassa videon lapsesta puhuttiin outona ja kummallisena. Kiusatun kategoriassa videon lapsi tuotettiin kiusatun rooliin, mikä aiheutti empatiaa. Rohkeuden puhetavassa videon lapsesta puhuttiin rohkeana ja uskaliaana poikana, sillä esiintyessään arkiympäristössä vastaavalla tavalla hän uskaltaisi altistaa itsensä esimerkiksi kiusaamiselle. Suvaitsevaisuuden puhetavassa lapset tapailivat ympäröivää suvaitsevaisuuden diskurssia ja moniäänisyys kuului heidän puheestaan. Tutkimus esittää, että lapset analysoivat sukupuolen ilmaisua tarkkanäköisesti ja monimielisesti. Tutkimus peräänkuuluttaa lasten ääntä sukupuolta ja seksuaalisuutta käsittelevässä tutkimuksessa.</p>		
Avainsanat - Nyckelord maskuliinisuus, sukupuolen performatiivi, lapset, kategoria-analyysi		
Keywords masculinity, gender performativity, children, membership categorization analysis		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Ilmari Huhtala		
Työn nimi - Arbetets titel Mistä on maskuliinisuudet tehty? Lapset sukupuolen performatiivia analysoimassa		
Title What are masculinities made of? Children analyzing gender performativity		
Oppiaine - Läroämne - Subject Education		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Liisa Tainio and Pilvi Heinonen	Aika - Datum - Month and year May 2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 68 pp. + 7 appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Gender diversity is one of the notable concepts that has been recently incorporated into the field of education by the new Finnish national curriculum. Gender diversity challenges gender binary. This study researches the concept of gender from the perspective of gender performativity, focusing on masculinity. Multiple forms of masculinities exist, with hierarchies within. The goal of this research is to find out how children analyze gender performativity, especially masculinity, and how they categorize a child from a video according to their gender performativity.</p> <p>This research was conducted through semi-structured thematic interviews where participating children watched provided material. Interviews were mostly administered as pair interviews. The interviewed children were between the ages of 7 and 12. There were a total of 30 interviewees. The collected data was analyzed by membership categorization analysis and partly using ethnomethodology and discourse analysis.</p> <p>The results indicate complexity of gender category, a category of an abnormal boy and a category of the bullied. Also, the discourse of courage and the discourse of tolerance were evident from the data. Complexity of gender category included negotiation of the features that belong to the categories of a boy and a girl, and whether the child's performative was an act or real. In the category of an abnormal boy, the child was viewed as odd and peculiar. In the category of the bullied, the child was seen in a role of a bullied person, which raised empathy among the interviewees. In the discourse of courage, the child was presented as courageous and daring because he was not afraid of exposing himself to bullying. In the discourse of tolerance, the interviewed children followed the surrounding discourse of tolerance and mirrored polyphonic speech. The research shows that children are perceptive and versatile at analyzing gender performativity. The research highlights the need for children's perspective in gender and sexuality research.</p>		
Avainsanat - Nyckelord maskuliinisuus, sukupuolen performatiivi, lapset, kategoria-analyysi		
Keywords masculinity, gender performativity, children, membership categorization analysis		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	SUKUPUOLEN ESITTÄMINEN	5
	2.1 Sukupuoli sosiaalisena konstruktiona	6
	2.2 Sukupuolen performatiivi	8
	2.3 Maskuliinisuudet	9
	2.4 Poikien maskuliinisuudet	11
	2.5 Maskuliinisuuden toisintekijät	13
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	16
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	17
	4.1 Tutkimusprosessin ja aineiston kuvaus	17
	4.2 Diskurssianalyysi ja etnometodologinen lähestymistapa	20
	4.3 Katteoria-analyysi	21
5	ALAKOULULAISET REAGOIVAT PERFORMATIIVIIN	24
	5.1 Performatiiville nauraminen	24
	5.2 Performatiivista hämmästyminen	28
6	ALAKOULULAISET ANALYSOIVAT PERFORMATIIVIA	32
	6.1 Sukupuolen kategorisaation kompleksisuus	32
	6.2 Poikkeavan pojan katteoria	37
	6.3 Kiusatun katteoria	44
	6.4 Rohkeuden puhetapa	47
	6.5 Suvaitsevaisuuden puhetapa	50
7	TUTKIELMAN LUOTETTAVUUS	53
	7.1 Tutkielman eettisyys ja luotettavuus	53
	7.2 Tutkielman metodologian soveltavuus	55
8	POHDINTA	56
	8.1 Sukupuolen ilmaisun rajanylityksiä	56
	8.2 Tutkielman tulosten sovellettavuus	58
	8.3 Jatkotutkimusaiheet	59

LÄHTEET.....	62
LIITTEET	69

TAULUKOT

Taulukko 1. Haastattelujen tiedot.....	19
--	----

1 Johdanto

Tehdessäni kandidaatintutkielmaa löysin oman toisen luokan äidinkielenvihkoni. Olin kirjoittanut vihon loppuun otsikkoaineen ”minä tokaluokkalainen”. Kerroin aineessa jaarittel-
len oppimistani asioista ja siitä, kuinka taitavaksi olin tullut matematiikassa ja äidinkie-
lessä. Tarinankerrontakin sujui mielestäni erinomaisesti. Kirjoitelman loppukaneetti oli
kuitenkin melankolinen: ”En ole samanlainen kuin muut pojat, se minua vain harmittaa”.

Sukupuolen ilmaisu on aina kiinnostanut minua, koska olen feminiininen poika ja mies.
Sen on myös täytynyt kiinnostaa: tapaani ilmaista sukupuolta on kommentoitu moneen
sävyyn koko elinikäni. Olen usein pohtinut, millainen on se maskuliininen representaatio,
joka vuosisatoja on lunastanut paikkansa feminiinisen edellä niin ammattialojen yhteis-
kunnallisessa arvostuksessa kuin seksuaalisuuden näyttämisessä. Viime vuosikymme-
ninä aihealue on herättänyt paljon julkista keskustelua ja vaikuttaa siltä, että yhteiskunta
on siirtymässä postmoderniin sukupuoli- ja seksuaalisuuskysymykset tiedostavaan ai-
kaan. Tästä kehityksestä esimerkkinä voisi mainita tasa-arvoisen avioliittolain sallimisen
Suomessa vuonna 2017 ja opetussuunnitelman maininnan lisätä tietoa ja ymmärrystä
sukupuolen moninaisuudesta (POPS, 2014, 18).

Sukupuoleen liittyvät teemat ovat aina olleet läsnä koulutuksessa ja kasvatuksessa.
Koulutuksen historiassa sukupuoli on pyritty pitämään erillä toisistaan vain tytöille tai
pojille tarkoitetuissa koululaitoksissa. Käsitys sukupuolesta on ollut kapeampi. Erillinen
tyttöjen ja poikien liikunnanopetus voitaisiin nähdä kaikuna tästä historiasta. Nykyaikana
sukupuolen ja seksuaalisuuden tiedostaminen ovat uuden opetussuunnitelman johdosta
tulleet entistä näkyvämmäksi osaksi perusopetusta. Sukupuolesta ja kasvatuksesta on
kirjoitettu yhdessä *queer-pedagogiikaksi* kutsutun termin alla. Queer-pedagogiikka pe-
rustuu *kriittiseksi pedagogiikaksi* kutsuttuun kasvatussuuntaukseen (Sorainen, 2013).
Yksi kriittisen kasvatuksen perusteista on ajatus emansipoivasta kasvatusprosessista,
josta esimerkiksi bell hooks on kirjoittanut teoksessaan *Vapauttava kasvatusta* (2007).
hooks (2007) kuvaa, kuinka opettaja voi kasvattaa oppilaita vapauteen: tunnistamaan ja
kritisoimaan kouluinstituution heihin kohdistamaa valtaa ja sortavia rakenteita. Queer-
pedagogiikan mukaan yksi tällaisista sortavista rakenteista on heteronormatiivisuus, joka
tuottaa muut seksuaalisuudet toissijaisiksi ja epänormaaleiksi. Queer-pedagogiikan pyr-
kimys on kyseenalaistaa heteronormatiivista tietokäsitystä kasvatuksen ja koulutuksen
tausta-ajatuksena. (Vänskä, 2011.) Heteronormatiivisuus näkyy perusopetuksessa esi-
merkiksi oppimateriaaleissa. Oppimateriaalit suosivat usein maskuliinisia ja miehisiä

hahmoja feminiinisten ja naisellisten hahmojen sijaan, vaikka opetussuunnitelman sisällöt antavat mahdollisuuden entistä problematisoivamman ja avaramman sukupuolen esittämisen tapaan (Tainio & Teräs, 2010; Honka, 2014).

Koulussa myös oppilaat toisintavat heteronormatiivisuutta. Atkinsonin ja DePalman tutkimuksessa (2009) Iso-Britanniassa opettaja luki alakoululaisille homoversiota prinssisadusta. Tunnin jälkeen lapsia pyydettiin uudelleen kertomaan tarina, jolloin osa muodosti tarinan heteroseksuaaliseksi. Tutkijoiden mukaan tämä saattoi johtua siitä, että homoseksuaalinen avioliitto ei lasten mielestä kuulunut perinteisen sadun maailmaan. Atkinson ja DePalma havaitsivat, että myös homoseksuaalin opettajan seksuaalinen suuntautuminen oli oppilaalle mahdottomuus. Tutkijoiden mukaan oppilas ei voinut yhdistää auktoriteettihahmoon, kuten opettajaan, homoseksuaalisuutta, jonka oppilas näki yleisesti parodianomaisena. Heteronormatiivisuus on kietoutunut kulttuuriin niin monella tasolla, ettei yksittäisen opettajan tai koulun liene helppo muuttaa käsityksiä.

On myös olemassa oppilaitoksia, jotka ovat erikoistuneet haastamaan vallalla olevia käsityksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta. Ruotsissa tukholmalainen Egalian esikoulu toimii ”sukupuolipedagogisesti” (*genuspedagogik*). Käytännössä sukupuolipedagoginen lähestymistapa päiväkotikäisten kasvatukseen tarkoittaa sitä, että Egaliassa pyritään esittämään kaikenlaisia sukupuolia, seksuaalisuuksia ja näiden ilmaisutapoja tasapuolisesti. Sukupuolisidonnaisten pronomien (*han/hon*) sijasta käytetään sanaa *hen*, joka on sittemmin levinnyt laajempaan käyttöön ruotsalaisessa yhteiskunnassa. (Stockholms stad, 2020.) Ruotsin lisäksi myös Yhdysvalloissa on sukupuoli- ja seksuaalisuusteemoja erityisesti tiedostavaa opetusta. Newyorkilainen Harvey Milk High School tarjoaa lukio-opetusta sellaisille nuorille, joilla on ollut vaikeuksia koulunkäynnissä heidän sukupuoli- tai seksuaali-identiteettinsä vuoksi (hmhsnyc.org, 2020).

Suomalaisessa koulukontekstissa edellä mainitun kaltaiset koulut kuulostavat absurdilta, koska suomalaisen koulujärjestelmän pyrkimyksenä on ollut taata yhtä laadukas suomalainen opetussuunnitelmaan perustuva opetus kaikille lapsille tasa-arvoisesti. Esimerkki tästä tasa-arvon eetoksesta on pyrkimys suomalaisen koulun inkluusioon eli erilaisten oppilaiden opettamiseen yhdessä. Inklusio tarkoittaa opetuksen järjestämistä yksilöllisten edellytysten mukaisesti sekä kaikkien oppilaiden osallistumisen mahdollistamista. Osallistumisen mahdollistamiseen kuuluu jokaisen oppilaan kunnioittaminen ja hyväksyminen. (Valkonen & Koulukino, 2018.) Inklusion tavoite edistäisi entistä tasa-arvoisempaa, moninaisempaa ja dialogisempaa yhteiskuntaa (Marjoniemi, Rikanniemi, Tervo & Honkasalo, 2019). Inklusion ajatus pohjautuu John Deweyn (1953) näkemykseen koulusta pienoisyhteiskuntana. Jokaiselle yhteiskunnan jäsenelle tulisi olla sija koulussa, ja

koulun opetustavoitteiden tulee olla yhteydessä koulun ulkopuoliseen elämään (Dewey, 1953). Sukupuoli- ja seksuaalisuuskysymysten ja niiden tiedostamisen tultua entistä näkyvämmäksi osaksi yhteiskuntaa, on niiden kirjaaminen opetussuunnitelmaan ollut perusteltua. Sukupuolitietoisuus onkin otettu yhdeksi yhteisen opetussuunnitelman tavoitteista. Suomalaisessa opetussuunnitelmassa on siten jonkin verran queer-pedagogiikan sisältöjä.

Kuinka queer-pedagogiikan kyseenalaistama heteronormatiivisuus liittyy sukupuolen ilmaisemiseen? Sukupuolen ilmaisutavat on perinteisesti nähty niin, että mies ja maskuliinisuus kuuluvat yhteen samoin kuin nainen ja feminiinisyys. Sukupuolen ilmaisun perinteistä representaatiota haastavia ilmaisutapoja on nyt esillä aiempaa enemmän. Sosiaalinen media on mahdollistanut itsejulkaisemisen, jolloin sukupuolten representaatioiden kirjokin on moninaisempi, minkä voi nähdä esimerkiksi varsin feminiiniseksi mielletyn vloggaaja-laulajan Tuure Boeliuksen suosiossa. Myös muita ei-perinteisiä representaatiota on empiirisen kokemukseni mukaan tarjolla runsaammin kuin aikaisemmin.

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, miten lapset jäsentävät sukupuolen ilmaisua. Tutkin, miten lapset reagoivat sukupuolen performatiiviin sekä millaisia kategorioita lapset muodostavat sukupuolen performatiivin perusteella. Tutkielman teoreettisena lähtökohtana on *sosiaalinen konstruktionismi*. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan maailma rakentuu asioille annetuilla kielellisillä merkityksillä (Gergen, 2009). Mies on mies, koska tällainen merkitys on diskurssien kautta *rakentunut*. Koska nämä merkitykset ovat sosiaalisen konstruktionismin teorian mukaan lapsuudessa vasta muotoutumassa, olen erityisen kiinnostunut lasten käsityksistä sukupuolen ilmaisusta. Siksi tutkimusjoukoksi valikoitui alakoululaiset. Opiskelen luokanopettajaksi, minkä vuoksi arvelin, että alakoululaisten tutkiminen olisi kiinnostavaa myös ammatilliselta kannalta. Toivoin pääseväni kurkistamaan, miten sukupuolen ilmaisua jäsennetään lasten maailmassa.

Tutkielman muita teoreettisia lähtökohtia on Judith Butlerin (1990) teoria *sukupuolen performatiivista*. Sukupuolen performatiivissa sukupuoli nähdään jatkuvasti rakentuvana toimintana. Käytän myös R.W. Connellin (2000) maskuliinisuuksien teoriaa, jossa hän hahmottelee maskuliinisuuksia olevan monia ja toisten maskuliinisuuksien olevan alisteisia toisille. Kaikista valtaapitävintä maskuliinisuuden muotoa Connell (2000) nimittää *hegemoniseksi maskuliinisuudeksi*. Nimitän tässä tutkielmassa hegemonisen maskuliinisuuden vastapoolia, mikäli se sellaisena tahdotaan nähdä, maskuliinisuuden toisintekemiseksi.

Tutkimusasetelmassani näytin toisluokkalaisille sekä muutamille hieman vanhemmille lapsille videon, jossa poikaoletettu kävelee muotinäytöksessä. Keskustelimme lasten kanssa videosta, ja pyrin siihen, että lapset analysoivat videon lapsen sukupuolen esittämistä, performatiivia. Tästä syntyi tutkielman nimi "Mistä on maskuliinisuudet tehty? Lapset sukupuolen performatiivia analysoimassa". Nimen ensimmäinen osa jäljittelee tunnettua lastenlorua "Mistä on pienet pojat tehty?". Nimen toinen osa pyrkii kuvaamaan sitä, että tutkielmassa lapsille on annettu mahdollisuus toimia sukupuolen performatiivin tarkastelijoina. Seuraavaksi tutkielmani etenee teorialukuun, jossa pohdin aiemman tutkimustiedon ja alan teorian valossa kysymystä, mistä on sukupuolen esittäminen rakennettu.

2 Sukupuolen esittäminen

Tässä luvussa tarkastelen sukupuolen esittämistä. Käytän sukupuolen esittämisen käsitettä, koska tahdon painottaa sukupuolen performatiivista luonnetta. Sukupuolen esittäminen on tutkielmani ytimessä, koska lapset analysoivat videoaineistoon tukeutuen sukupuolen esitystapoja ja liittävät niitä sekä erilaisiin sukupuolisidonnaisiin että sukupuolittamisesta vapaisiin määritelmiin. Käsittelen ensimmäisessä alaluvussa sukupuolta sosiaalisen konstruktionismin kautta, mistä siirryn erityisesti Judith Butlerin kehittämään teoreettiseen käsitteeseen sukupuolen performatiivi. Tämän jälkeen teen katsannon maskuliinisuuksiin, joista tarkennan lapsinäkökulmaan poikien maskuliinisuuksien kautta. Lopuksi kohdistan huomioni maskuliinisuuden toisintekijöihin.

Suomen sana *sukupuoli* on kiinnostava. Johanna Laakso (2005) esittää, että *sukupuoli* tuli suomen kieleen vasta 1800-luvun puolivälin jälkeen. Tätä aikakautta ennen sukupuoli-sanasta ei löydy viitteitä. Laakson (2005) mukaan sanasta löytyy myös monissa vieraskielisissä vastineissa tyypillinen biologinen suvunjatkamisen (suku-) ja sosiaalisen kahtiajaon (-puoli) merkitys. Englannin kielessä biologisen ja sosiaalisen sukupuolen käsitteiden eroa kuvaavat kaksi eri sukupuolta tarkoittavaa sanaa *sex* (biologinen sukupuoli) ja *gender* (sosiaalinen sukupuoli). Suomen kielessä ei ole erillisiä sanoja käsitteille *sex* ja *gender*. Biologinen ja sosiaalinen sukupuoli ovat yksinkertaistetut sanaparit, jotka on tuotettu kuvaamaan näiden käsitteiden eroa. Termeillä pyritään kuvaamaan monimutkaista sukupuolen ilmiötä.

Sukupuolen moninaisuuden ilmentäminen kielessä ei kuitenkaan ratkea käyttämällä kahta eri sukupuolta merkitsevää sanaa. Englannin sana *gender* tulee nimenomaan sukua ja lajia merkitsevistä sanaperheistä, jolloin sen voisi loogisesti ajatella kuvaavan ennemminkin biologista sukupuolta kuin sosiaalista sukupuolta (Laakso, 2005.)

Kahtiajakoisesta suvunjatkamista ja sosiaalista erontekoa tarkoittavasta alkuperästään huolimatta sukupuoli on moninainen. Sukupuolen moninaisuuteen kuuluu esimerkiksi intersukupuolisuus ja muunsukupuolisuus. Näitä sukupuolen ilmiöitä jako ”biologiseen” ja ”sosiaalliseen” sukupuoleen ei kuvaa. Intersukupuolisella ihmisellä voi olla miehelle ja naiselle tyypillisiä sukupuolen merkkejä kehossaan. Onko tällöin kyse siis ”biologisesti” miehestä vai naisesta? Muunsukupuolisuus tarkoittaa kokemusta siitä, ettei ihminen ole mies eikä nainen. Onko tällöin kyse pelkästään ”sosiaalisen” sukupuolen määrittelemättömyydestä? Sukupuolen käsitteen ehdotetaankin olevan *rakennettu eli sosiaalinen konstruktio* (Butler, 1990).

2.1 Sukupuoli sosiaalisena konstruktiona

Sosiaalinen konstruktioismi on filosofisteoreettinen suuntaus, jonka kautta myös sukupuolen käsitettä on yleisesti tutkittu. Sosiaalinen konstruktioismi on alun perin kotoisin sosiaalipsykologian tieteenalasta, josta se on levinnyt muualle tiedemaailmaan. Se tarkastelee sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentumista. Sosiaalinen konstruktioismi suhtautuu kriittisesti vakiintuneena pidettyä tietoa kohtaan (Burr, 1995, 2). Sosiaalisessa konstruktioismissa todellisuuden nähdään rakentuvan kielen kautta (Gergen, 2009). Kielellisiä *merkityksiä* rakennetaan *merkityksenannoilla*. Merkitykset ovat sosiaalisia sopimuksia, joita ihmiset ovat tehneet. (Gergen, 2009, 4; Gergen, 2015, 2–3.) Sosiaalisessa konstruktioismissa maailma nähdään siis kielellisten merkitysten avulla rakentuvana. Koska ihmiset tuottavat näitä merkityksiä ja samalla rakentavat ympäröivää todellisuutta, käydään niistä myös kamppailua. Kiista merkitysten rakentumisesta eli merkityksenannoista näkyy selkeimmin abstraktien asioiden merkityksenannoissa.

Jopa konkreettiset käsitteet kuten tuoli, pöytä tai tikkaat ovat sosiaalisen konstruktioismin mukaisesti kielellisesti rakennettuja. Tämä ei tarkoita sitä, että ne eivät olisi olemassa. Sen sijaan tuoli, pöytä ja tikkaat ovat saaneet kukin omanlaisensa merkityksen, ja tämä merkitys on sosiaalisesti rakentunut. Tämä tarkoittaa esimerkiksi niitä ajatuksia, että tuolilla istutaan, pöydän päällä työskennellään tai tikkaita kiivetään. Sosiaalipsykologi ja yksi sosiaalisen konstruktioismin kehittäjä Kenneth Gergen kuvaa, kuinka yksi-vuotias lapsi oppii konkreettisille asioille rakennettuja merkityksiä. Lapsi aistii samat asiat kuin aikuisetkin, mutta hänelle maailmassa ei ole tuoleja, pöytiä tai tikkaita. Pienellä lapsella ei vielä ole tietoa näistä merkityksistä, ja hän näkeekin maailman täysin omalla tavallaan omasta perspektiivistään. Myöhemmin lapsi luultavasti oppii kyseiset merkitykset. Lapsi siis omaksuu sellaiset sosiaaliset sopimukset kuin tuoli, pöytä ja tikkaat. (Gergen, 2009, 4.)

Sosiaalisen konstruktioismin mukaan konkreettisten käsitteiden lisäksi myös abstraktit käsitteet ovat sosiaalisia sopimuksia. Esimerkkejä abstrakteista käsitteistä ovat avioliitto ja sukupuoli. Kuten aiemmin mainitsin, voidaan erityisesti tällaisista abstrakteista sosiaalisista sopimuksista käydä kamppailua. Avioliiton kielellinen merkitys muuttui Suomessa vuonna 2017 niin, että se käsittää myös samaa sukupuolta olevien liiton avioliitoksi. Osa ihmisistä kuitenkin vastusti merkityksen muutosta, minkä vuoksi tästä muutoksesta keskusteltiin paljon. Tämä keskustelu tiivistyy siihen, onko avioliitto miehen ja naisen välinen vai sukupuolineutraali, ja keskustelu jatkuu osin edelleen. Oikeudellisen

prosessin jälkeen avioliiton merkitystä kuitenkin muutettiin ja nykyään avioliitto on merkitykseltään (ainakin juridisesti) sukupuolineutraali. (Hakala, 2011, 26.)

Sukupuoli on toinen esiin nostamani esimerkki abstraktista merkityksistä. Sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti sukupuoli on sosiaalinen sopimus. Tämä ei tarkoita sitä, että sosiaalisessa konstruktionismissa kiellettäisiin, että ihmisten välillä on olemassa biologisia eroja sukupuolielimissä ja hormoneissa. Nämä erot eivät kuitenkaan itsessään rakenna kahta sukupuolta, vaan sukupuolen merkitys on ihmisen rakentama. Päätelmä siitä, että kaksi sukupuolta olisi ”luonnollinen” on sosiaalisen konstruktionismin mukaan virheellinen, koska ihminen on kielellisesti rakentanut sukupuolen merkityksen. Sukupuoli on siis yhtä ”luonnollinen” merkitys kuin vaikka avioliitto. Sosiaalipsykologi Vivien Burr (1995, 2–4) esittää, että pituus tai korvannipukoiden muoto olisi yhtä ”luonnollinen” ja looginen tapa tehdä eronteko ihmisten välille.

Jako kahteen sukupuoleen, mieheksi ja naiseksi, on sosiaalinen sopimus, joka tulee lisääntymispolitiikan vaatimuksista (Butler, 2003). Lisääntymispolitiikan vaatimuksilla tarkoitetaan ajatusta miehestä ja naisesta sukupuoliltaan vastakkaisina ja keskenään lisääntymään kykenevinä. Butler (2003) näkee sukupuolen poliittisesti normatiivisena määräyksenä, jossa kehot tulevat kulttuurisesti ymmärrettäviksi, siis mieheksi ja naiseksi. Butler tarkoittaa, että tämän lisääntymispolitiikan varjolla mitään muita sukupuolia kuin miehiä tai naisia ei nähdä olevan olemassakaan. Kuitenkin, koska sukupuoli on sosiaalisesti rakentunut merkitys, voi näitä merkityksiä myös muuttaa aivan niin kuin avioliiton kohdalla. Voi tapahtua uusia merkityksenantoja.

Sukupuolen moninaisuus onkin noussut keskusteluun myös suomalaisessa yhteiskunnassa esimerkiksi vuoden 2014 opetussuunnitelman myötä, mikä voi yhdessä muiden yhteiskunnallisten muutosten ja kehityksen myötä myöhemmin muuttaa sukupuolen merkitystä niin, että miehen ja naisen lisäksi voidaan merkityksellistää muitakin sukupuolia. Tällä hetkellä muunsukupuolisuus on osin saanut tällaisen uuden kolmannen sukupuolen merkityksellistämisen, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että monissa lomakkeissa voi naisen ja miehen lisäksi valita sukupuolekseen vaihtoehdon muu. Laissa ei tunneta muunsukupuolisuutta, joten juridista merkitystä sille ei ole rakennettu (ks. Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 2002/563).

Sosiaalisen konstruktionismin lisäksi tarkastelen sukupuolta tässä tutkielmassa erityisesti Butlerin sukupuolen performatiivin kautta. Sukupuolen performatiivi on oleellinen osa sukupuolen ilmaisua, joka on osa tutkimusaiheittani.

2.2 Sukupuolen performatiivi

”Naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan” kirjoitti Simone de Beauvoir (1973, 301). De Beauvoir ajattelee, että sukupuoli rakentuu esittämisen kautta. Miten esimerkiksi nainen esittää feminiinisyyttä? De Lauretis (1987, 8) ehdottaa, että sukupuoli on esittämisen ja uudelleen esittämisen tuote sekä prosessi. Tämä tarkoittaa sitä, että sukupuolen esittämisellä toistetaan sukupuolelle annettuja merkityksiä kuten feminiinisyyttä. Esimerkiksi mieskehon esittämää feminiinisyyttä ei ole länsimaisessa historiassa tyypillisesti esitetty kovin mairittelevassa mielessä (ks. Beynon, 2002), mutta nyt tällaisia representaatioita tuotetaan enenevässä määrin. Representaatiot feminiinisestä miehestä taas johtanevat tällaisen sukupuolen ilmaisen rakentumiseen: ehkä useampi mieskeho uskaltaa esittää feminiinisyyttä.

Butler pohti sukupuolen tekemisen ajatusta omassa tuotannossaan 1990-luvulla ja totesi, että sukupuoli on *tekemistä* ei *olemista* (Butler, 2006, 79). Butler (1990) käyttää sukupuolen tekemisestä luomaansa käsitettä *sukupuolen performatiivi*. Hän tarkoittaa sukupuolen performatiivilla sukupuolen esityksellistä ja performoivaa luonnetta nojaten samankaltaiseen ajatukseen kuin de Beauvoir ja de Lauretis. Sukupuoli nähdään ilmiönä, jota tuotetaan esittämällä.

Butlerin argumentaation ytimessä ovat sukupuolen performatiiviin liittyvät *toistoteot*. Tällaisia toistotekoja ovat erilaiset eleet, liikkeet ja muut esittävät tavat ilmaista sukupuolta. Sukupuolen toistoteot rakentavat käsitystä ihmisen sukupuolesta sekä myös sukupuoli-identiteettiä. Butlerin teoriaan nojaten sukupuoli-identiteetti ei siis ole syy tietynlaiseen sukupuolen ilmaisuun vaan päinvastoin: sukupuolen ilmaisu, sukupuoli-identiteetti, rakentaa sukupuoli-identiteetin. (Butler, 1990, 33.) Otan esimerkkitapaukseksi feminiinisen miehen. Hänen feminiininen sukupuoli-identiteetinsä rakentaa ihmisten mielissä käsityksen feminiinisestä miehestä. Kyse ei siis Butleria mukaillen ole siitä, että tuon miehen sisällä vallitsisi jokin essentialistinen feminiinisyyden olemus, jota mies esittää. Sen sijaan hänen sukupuolen performatiivin toistotekonsa rakentavat muille miehen sukupuolesta kuvan, joka raamitetaan feminiiniseksi. Tyypillistä sukupuolen performatiiville ovat oletus, toisto ja rituaalinomaisuus (Rossi, 2015, 29–33).

Sukupuolen performatiivin voima piilee niin sen pakottavassa vallassa kuin sen kumouksellisissa mahdollisuuksissa (Rossi, 2015, 28). Jos sukupuoli siis on tekemistä, se on sekä kiinni oletuksissa (kuten esimerkiksi siinä, millaista feminiininen performatiivi on)

että omaa potentiaalin muutokseen (kuten esimerkiksi sen, että maskuliinista performatiivisia voi tehdä monin tavoin). Sukupuolen esittämisen konventioita pystyy muuttamaan. Muuttaminen tapahtuu yksinkertaisesti performoimalla jotakin sukupuolen esittämisen konventioiden vastaista, esimerkiksi mieskehon performoimaa feminiinisyttä.

Sukupuolen esittämisen konventioihin kuuluu, että mies ja maskuliinisuus yhdistetään pariksi samoin kuin nainen ja feminiinisyys (Burr, 1998, 125). Tämä onkin johtanut siihen, että maskuliinisuus ja feminiinisyys nähdään toistensa vastakohtina, jolloin tätä sukupuolen esittämisen käsiteparia on hankala määritellä ilman toisiaan (Burr, 1998, 125). Käsittelen seuraavassa alaluvussa maskuliinisuuksia ja niiden määritelmiä. Olen tehnyt valinnan käsitellä maskuliinisuuksia, koska aineistossani puhutaan erityisesti maskuliinisuuteen liittyvistä määritelmistä tai niiden puutteista ja puutteiden seurauksista.

2.3 Maskuliinisuudet

Maskuliinisuuden on perinteisesti nähty liittyvän miehen sukupuolirooliin. Maskuliinisuuden tutkija R.W. Connell (2009) esittää, että maskuliinisuus on sosiaalinen rakenne, joka yhdistetään miehen kehoon. Connellin ajatus nojaa sosiaalisen konstruktionismin teoriaan todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta kielellisten merkitysten avulla. Hän myös toteaa, että maskuliinisuuksia on monia, joten hän puhuu maskuliinisuuksista monikossa. Connellin mukaan maskuliinisuudet ovat miesten ja naisten sekä maskuliinisuuden ja feminiinisyyden määritelmien välisiä valtasuhteita. Hän kirjoittaa sukupuolten ja niiden ilmaisun valtajärjestyksestä. Näin ollen maskuliinisuuksia on monenlaisia ja niillä on suhteessa toisiinsa erilaisia valta-asemia, jotka riippuvat esimerkiksi kulttuurista ja seksuaalisuudesta. (Connell, 2009.)

Connell (2000, 84) käyttää käsitettä *hegemoninen maskuliinisuus* siitä maskuliinisuuksien ilmaisumuodosta, jolla on maskuliinisuuksista eniten valtaa. Länsimaissa hegemonisen maskuliinisuuden piirteisiin kuuluvat esimerkiksi urheilullisuus, isokokoisuus, kilpailullisuus ja kovuus, jolla tässä yhteydessä tarkoitetaan emotionaalisuuden vastakohtaa (Connell, 2000, 69–89). Connellin (2000, 69–85) mukaan hegemoninen maskuliinisuus rakentuu sekä sosiaalisten prosessien että kehon yhteisvaikutuksessa. Hegemoniseen maskuliinisuuteen kuuluu siis sekä sosiaalisia että kehollisia vaatimuksia.

Kehollisiin vaatimuksiin on usein mielletty voimakas ja urheilullinen vartalo. Kehoa, joka kuuluu hegemonisen maskuliinisuuden ihanteisiin, voidaankin pitää jonkinlaisena miehi-
senä ideaalina. (Connell, 2000, 69–85). Myös historiassa on viitteitä urheilullisuuden ja

hegemonisen maskuliinisuuden yhteydestä. Teollisen vallankumouksen jälkeen miesten pelättiin heikentyvän ja muuttuvan pehmeämmiksi, kun teknologia hoiti osan aiemmin miesvoimalla tehdystä työstä (Beynon, 2002, 43–44). Esimerkiksi ruotsalaisissa kouluissa voimistelua lisättiin vastapainona tälle kehitykselle (Ljunggren, 2000, 88–89). Urheilullisuus yhdistettiin maskuliinisuuden lisäksi kansalliseen itsetuntoon urheilukilpailujen myötä (Beynon, 2002, 44).

Hegemonisen maskuliinisuuden piirteet vaihtelevat historiallisen ajankohdan lisäksi myös kulttuurisessa kontekstissa. Esimerkiksi itäaasialaisessa kulttuurissa maskuliinisuuden vaatimukset ovat olleet erilaiset kuin länsimaissa. Taga (2005) esittää, että aasialaisen sankaritaruston vuoksi maskuliinisuudelle annetut kulttuuriset tilat ovat olleet väljempiä kuin länsimaissa. Itäaasialaisten tarinoiden sankarien supervoimat ovat olleet voiman ohella esimerkiksi mielenhallinta ja kohteliaisuus. Taga ehdottaa, että länsimaa-laisen kulttuurin vaikutus on rajannut itäaasialaista maskuliinisuutta, mikä näkyy esimerkiksi tiukentuneena suhtautumisena homoseksuaalisuuteen: 1800-luvun Kiinassa homoseksuaalisuus oli luonnollinen osa miesten seksuaalisuutta ja sen katsottiin tuovan miehille voimaa. Nykyään homoseksuaalisuus ei ole Kiinassa sosiaalisesti hyväksyttyä, vaan se on osin laitonta. (Taga, 2005, 129–140.)

Myös Intiassa maskuliinisuus on monimuotoista. Intiassa *kothi* tarkoittaa feminiinistä miestä, joka esittää sukupuoltaan naisellisella kävelytyylillä, puheella ja huomaavaisuudella. *Kothit* itse ajattelevat, että heillä on miehen vartalo ja naisen sydän. *Kothit* esittävät feminiinistä sukupuolen ilmaisuaan usein toisten *kothien* tai miespuolisten rakastajiensa *panthien* läsnä ollessa. Sen sijaan perhepiirissä heiltä voidaan vaatia maskuliinisempaa sukupuolen esittämisen tapaa. *Kothit* voivat mennä naimisiin naisen kanssa ja kokea tämän jonkinlaisena onnistumisena maskuliinisuudessaan. Osa heistä voi olla ylpeitä esimerkiksi hankkimistaan lapsista, koska tämä toteuttaa hegemoniseen maskuliinisuuteen Intiassa kuuluvaa perheideaalia. (Kumar, 2018.)

Heteroseksuaalisuus onkin yksi *hegemonisen maskuliinisuuden* piirteistä (Connell, 2000). Miksi sitten seksuaalisuus ja sukupuolen ilmaisu rinnastetaan toisiinsa? Butler (1993) kutsuu ilmiötä *heteroseksuaaliseksi matriisiksi*. Heteroseksuaalisessa matriisissa sukupuoli, sukupuolen ilmaisu ja seksuaalisuus nähdään kausaalisenä jatkumona. Näin ollen esimerkiksi *kothien* feminiinisyys tarkoittaisi automaattisesti homoseksuaalista seksuaalista suuntautumista. Asia ei kuitenkaan ole aivan näin yksinkertainen, jos katsotaan heidän solmimiaan liittoja naisten kanssa, joista voi syntyä myös lapsia (Kumar, 2018).

Samalla tavalla miessukupuoli ei automaattisesti tarkoita maskuliinista sukupuolen ilmaisuja.

Edellä kirjoittamani perusteella voidaankin ehdottaa, että sukupuoli, sukupuolen ilmaisu ja seksuaalisuus voivat olla hyvin erilaisissa suhteissa toisiinsa. Hegemoninen maskuliinisuus ei siis ole stabiili ominaisuus, vaan hyvin monimuotoinen historiassa ja kulttuurissa muuttuva käsite. Sosiaalisen konstruktionismin teoriaa mukaillen hegemoniselle maskuliinisuudelle annettuja merkityksiä rakennetaan ja puretaan jatkuvasti. Maskuliinisuuksia ja niiden valta-asemia on hyvin monenlaisia. Myöhemmin tässä luvussa käsittelem maskuliinisuuden toisintekemistä, joka on yksi maskuliinisuuden usein vähemmälle huomiolle jäänyt muoto. Ennen sitä esittelen maskuliinisuutta nimenomaan lasten maailmassa.

Vaikka sukupuolen ilmaisu koskee kaikkia, nähdään maskuliinisuudet usein aikuisten maailmaan liittyviksi ilmiöksi, eikä lasten maskuliinisuuksia ole tutkittu yhtä paljon kuin aikuisten maskuliinisuuksia. Tämä saattaa johtua siitä, että sukupuoli ja seksuaalisuus nähdään ikään kuin aiheena, joka ei kuulu lasten kokemusympäristöön. Seuraavassa luvussa käsittelem lasten, nimenomaan pojaksi tuotettujen lasten, maskuliinisuuksia. Olen rajannut käsittelyni poikien maskuliinisuuksiin, koska se jäsentää sitä tulkintaramia, jota haastateltavat lapset hyödynsivät analyysissään.

2.4 Poikien maskuliinisuudet

Poikien maskuliinisuudet noudattavat samankaltaisia jäsennyksiä kuin aikuisten maskuliinisuudet. Hegemoninen maskuliinisuus on ollut poikien maskuliinisuuksien tutkimuksen keskiössä. Suomessa poikien maskuliinisuuksia ovat tutkineet kasvatustieteessä muun muassa Sari Manninen (esim. 2010) ja Tuija Huuki (esim. 2010).

Manninen (2010) tarkasteli neljäsluokkalaisten poikien käyttämää väkivaltaa ja sosiaalisia asemia maskuliinisuuksien rakentumisen kannalta. Manninen nimesi aineiston perusteella kolme eri maskuliinisuuskategoriaa, jotka representoivat erilaisia maskuliinisuuksia. Maskuliinisuuskategorioita olivat ”suositut pojat”, ”kovikset” ja ”rauhalliset pojat”. ”Suositut pojat” ilmaisivat Mannisen mukaan hyvin tavallista maskuliinisuutta, jota on jopa hankala luonnehtia. ”Suositut pojat” rakensivat maskuliinisuuttaan leikitappeluilla, urheilullisuudella sekä tietokonepeleillä. He tasapainottelivat liian pehmeänä ja liian kovana pidetyn maskuliinisuuden välillä. Sen sijaan ”rauhalliset pojat” ilmaisivat pehmeäm-

pää maskuliinisuutta, koska he eivät käyttäneet väkivaltaa ollenkaan ja muodostivat sosiaalisia suhteita usein vain keskenään. ”Kovikset” käyttivät kovaa maskuliinisuutta, johon Mannisen määritelmän mukaan kuului raju väkivalta. Tämä ei kuitenkaan johtanut suosioon vertaisryhmässä. (Manninen, 2010, 79–82.)

Huuki (2010) tutki kuudesluokkalaisten poikien statustavoittelua väkivallan näkökulmasta. Maskuliinista kompetenssia esitettiin Huukin mukaan väkivallalla, tyttövihamielisyydellä, toisia alentavalla huumorilla ja homofobialla. Pojat, jotka olivat saaneet ryhmässään korkean statuksen, pystyivät määrittelemään ominaisuuksia, joilla maskuliinista kompetenssia vertaisryhmässä pystyi todistamaan, ja toisaalta sitä, mikä ei ollut muilta pojilta hyväksyttävää. Huuki pitää huomionarvoisena, että väkivalta näkyi poikien statustavoittelussa välineenä saavuttaa korkeampi valta-asema. (Huuki, 2010, 71–72.)

Sekä Manninen että Huuki perustavat tutkimuksensa poikien maskuliinisuuksista väkivallan resurssiin. Väkivalta ei kuitenkaan ole ainoa hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyvä piirre. Maskuliinisuudet rakentuvatkin myös lapsilla hyvin moniulotteisten piirteiden tuloksena, aivan kuten aikuisillakin. Väkivallan lisäksi yksi näistä piirteistä on urheilullisuus.

Urheilullisuus on yksi poikien maskuliinisuuksien resursseista. Bhana (2008) tutki artikkelissaan, kuinka urheilu kietoutuu yhteen 8-9-vuotiaiden eteläafrikkalaispoikien maskuliinisuuden rakentumisessa. Bhana esittää, että jalkapallopelit olivat tila, jonka kautta maskuliinisuuksia rakennettiin. Pojat nimesivät lihaksikkaan vartalon ja sen tuoman voimakkuuden piirteiksi, joihin he tähtäsivät aikuisuudessaan. (Bhana, 2008.) Myös opettajat voivat vahvistaa tällaisia perinteisiä hegemonisen maskuliinisuuden käsityksiä pojille (ks. Bhana, 2009). Bhanan tutkimusten perusteella voidaan kysyä, onko hegemoninen maskuliinisuus sukupuolen ilmaisun ideaali, jota pojat tavoittelevat kasvuprosessissaan.

Maskuliinisuuteen kasvamiseen ehdotetaan kuuluvan hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyvä heteroseksuaalisuus (Renold, 2004). Renoldin (2003) tutkimuksessa 10-11-vuotiaat pojat rakensivat maskuliinisuuttaan performoimalla heteroseksuaalisuutta. Pojat kertoivat haastatteluissa tyttöystävistään, mikä nosti heidän asemaansa muiden poikien joukossa. Poikien heteroseksuaaliset vihjailut, fantasiat ja naisen esineellistäminen puheessa toimivat välineinä, jolla he saivat suosiota vertaisryhmässään. Myös homofobia oli tapa rakentaa heteroseksuaalista maskuliinisuutta. Tämä liittyy heteroseksuaaliseen

matriisiin, jossa heteroseksuaalisuus yhdistyy sukupuolen ilmaisuun ja kovempaan maskuliinisuuteen. (Renold 2003.) Renoldin tutkimusten pohjalta voidaan ehdottaa, että seksuaalisuus on yksi maskuliinisuuden rakennuspaloista myös lapsuudessa.

Olen edellä käsitellyt poikien maskuliinisuuksia ja niiden rakentumisesta. Poikien maskuliinisuudet rakentuvat samankaltaisesti kuin aikuisten maskuliinisuudet. Hegemonisen maskuliinisuuden piirteisiin kuuluu pojillakin muun muassa väkivalta, urheilullisuus, voimakas keho ja heteroseksuaalisuus. Tahdon kuitenkin tarkastella myös muita maskuliinisuuksia ja niiden rakentumista lasten maailmassa. Vaikka maskuliinisuuksia usein peilataan hegemoniseen maskuliinisuuteen, on olemassa myös muita maskuliinisuuksia.

2.5 Maskuliinisuuden toisintekijät

Maskuliinisuuden toisintekijät määritellään usein suhteessa hegemoniseen maskuliinisuuteen (esim. Bhana, 2008). Jo kielellinen ilmaisu ”toisintekeminen” rakentaa kuvaa jostain toisesta ensisijaisesta tavasta tehdä maskuliinisuutta. Hegemonisen maskuliinisuuden ulkopuolella sukupuoltaan ilmaisevat pojat nimetään joissakin tutkimuksissa ”hegemonisen maskuliinisuuden pettäjiksi” (esim. Bhana, 2008; Manninen, 2010). Olen nimenyt tämän alaluvun tietoisesti maskuliinisuuden toisintekijöiksi, koska haluan käsitellä tätä maskuliinisuuden muotoa samanarvoisena muiden maskuliinisuuksien kautta luomatta sille ”pettäjän” titteliä, josta kielellisesti muodostuu hegemonisen maskuliinisuuden alainen. Käsittelen tässä luvussa maskuliinisuuden toisintekijöitä määrittelemällä heidät sellaisiksi, joilta puuttuvat hegemoniseen maskuliinisuuteen kuuluvat ominaisuudet. Tahdonkin käsitellä tätä sukupuolen ilmaisun muotoa ”toisintekemisenä”: hegemonista maskuliinisuutta sekä mahdollisesti heteroseksuaalista matriisia vastustavana performatiivisena potentiaalina.

Maskuliinisuuden toisintekijöistä Suomessa ei ole paljoa tutkimusta. Mannisen (2010) tutkimuksessa ensimmäisellä luokalla oli yksi maskuliinisuuden toisintekijä. Hän performatoi maskuliinisuutta esimerkiksi tunteellisuudella, väkivallattomuudella ja passiivisuudella liikuntatunneilla. Nämä piirteet aiheuttivat sen, että maskuliinisuuden toisintekijällä oli luokan pojista kaikista vähiten valtaa, ja hän toimi ahtaassa marginaalissa hegemonista maskuliinisuutta edustavien poikien ottaessa eniten tilaa luokassa. (Manninen, 2010, 87–88). Huukin (2010) tutkimuksessa puhutaan maskuliinisuuden toisintekijöistä vallan näkökulmasta. Heillä oli valtaa vain oman ryhmänsä sisällä. Korkean statuksen pojilla oli valtaa muiden maskuliinisuuskategorioiden poikiin. Korkean statuksen pojat

saattoivat myös performoida maskuliinisuuden toisintekijöitä. Huuki nostaa homoseksuaaliset performanssit esimerkiksi tällaisesta maskuliinisuuden toisintekemisestä, jota korkean statuksen pojat saattoivat välillä esittää menettämättä valta-asemaansa. (Huuki, 2010, 72–74).

Vaikka maskuliinisuuden toisintekijöillä olisi vähän valtaa muihin poikiin, ei heidän merkitystään koululuokassa voi vähätellä. Renold (2004) luokitteli tutkimuksessaan kahdesta kuudesluokasta yli kolmanneksen pojista maskuliinisuuden toisintekijöiksi. Lisäksi kaksi kolmasosaa pojista ilmaisi itse tyytymättömyyttään hegemonisen maskuliinisuuden vaatimuksiin. Pojat kertoivat, etteivät he voineet esimerkiksi avoimesti näyttää, millaisesta musiikista he pitivät. Renold huomasi, että osa pojista vietti välituntinsa mieluummin sisällä kuin ulkona, joissa jalkapallopelit olivat vallanneet suurimman osan tilasta. Maskuliinisuuden toisintekijät käyttäytyivät paljon vapautuneemmin, kun hegemoniseen maskuliinisuuteen luokitellut pojat olivat jalkapallokentällä. Yhden pojan mukaan he viettivätkin välituntia mieluummin sisällä kuin muiden poikien keskellä ulkona, jossa heitä kiusattiin. Renoldin mielestä pojilla oli sisävälituntitilanteessa heille harvinaista fyysistä läheisyyttä ilman pelkoa joutua naurunalaiseksi. (Renold, 2004.) Näkökö maskuliinisuuden toisintekijöiden muita maskuliinisuuksia heikompi valta-asema myös fyysisessä toimintaympäristössä kuten koulun pihalla?

Koulun piha muodostaa informaalina oppimisympäristönä ikkunan maskuliinisuuksien vaikutuksiin oppituntien ulkopuolella. Clark ja Paechter (2007) tutkivat 10-11-vuotiaiden brittioppilaiden jalkapallopelejä välitunneilla. He huomasivat, että myös pojat, jotka luokiteltiin maskuliinisuuden toisintekijöiksi, pilkkasivat jalkapallopeleihin osallistuvia tyttöjä. Voidaan ajatella, että nämä poikien maskuliinisuuksien hierarkian häntäpään pojat yrittivät pitää yllä valtarakennetta, jossa he ovat tyttöjen yläpuolella. (Clark & Paetcher, 2007.) Maskuliininen miehen kehoon yhdistyvä representaatio ikään kuin vaati paikkaansa feminiinisen naisen kehoon liitetyn representaation yläpuolella. Onko siis maskuliinisuuden toisintekeminen hierarkiassa feminiinisyyden yläpuolella?

Viitteitä maskuliinisuuden ja feminiinisyyden erillisistä tiloista välitunneilla käsitellään myös toisessa tutkimuksessa. Pawlowski, Ergler, Tjørnhøj-Thomsen, Shiperijn ja Troelsen (2015) tutkivat sitä, miten koulun piha sosiaalisena tilana jakautuu välitunneilla. Tutkijat huomasivat, että hallitsevin ryhmä olivat jalkapallon pelaajat. Kaikki eivät olleet tervetulleita jalkapallopeleihin, joissa arvostettiin hegemonisen maskuliinisuuden ominaisuuksia kuten urheilullisuutta ja pelitaitoa. Eräs haastateltava jopa kertoi, että olisi helpompaa olla poika, jos osaisi pelata jalkapalloa. Muita välituntiryhmiä olivat esimerkiksi

hippaleikkien leikkijät, joihin liittyi maskuliinisuuden toisintekijöitä ja tyttöjä. Tutkijat huomasivat myös, että tytöt haastoivat poikia useammin sukupuolittuneita ajanviettomuotoja, koska he yrittivät liittyä jalkapallopeleihin, mutta pojat sen sijaan eivät ottaneet osaa tyttöjen tanssileikkeihin. (Pawlowski ym., 2015.) Tämän tutkimuksen perusteella voisi esittää, että tyttöjen oli helpompi tehdä rajanylityksiä sukupuolittuneissa liikuntamuodoissa kuin poikien, joiden sallittiin olevan kiinnostuneita vain harrastuksista, joissa voi toteuttaa hegemonista maskuliinisuutta.

Aiemman tieteellisen tutkimuksen ja teorian perusteella voidaan ehdottaa, että maskuliinisuuden toisintekijät ovat marginaaliasemassa muihin maskuliinisuuden muotoihin nähden. Maskuliinisuuden toisintekijöiden piirteisiin on yhdistetty esimerkiksi tunteellisuus, väkivallattomuus ja haluttomuus osallistua kilpailullisiin peleihin kuten jalkapalloon. Näistä lähtökohdista onkin kiinnostavaa tutkia, miten lapset itse analysoivat sukupuolen performatiivia, erityisesti maskuliinisuuksia, ja millaisia piirteitä he maskuliinisuuksiin yhdistävät. Olen tässä luvussa kirjoittanut sukupuolesta sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta, sukupuolen performatiivista, maskuliinisuuksista sekä poikien maskuliinisuuksista ja maskuliinisuuden toisintekemisestä. Tämän teoreettisen luvun jälkeen siirryn pohjustamaan omaa analyysiani. Kuvailen tutkimustehtäväni ja esittelen tutkimusksymykset, jotka ovat valikoituneet teoreettisen viitekehyksen ja aineiston analyysin yhteistuotoksena.

3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoite on tutkia, miten lapset jäsentävät sukupuolen ilmaisua, erityisesti maskuliinisuuksia, sekä tutkia niitä tiloja, joita lapset puheessaan tuottavat maskuliinisuuksille. Tiloilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa diskursiivisia tiloja: Puhuvatko tutkittavat kaikenlaisista sukupuolen ilmaisutavoista ja minkälaisia puhetapoja tutkijana rakennan lasten keskusteluista? Ovatko jotkin ilmaisutavat puheessa alisteisia toisille? Tutkimus toteutettiin alakouluikäisten haastatteluaineistona. Haastatteluissa lapsille näytettiin virikemateriaalina kuvia ja video. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat.

1. Miten lapset reagoivat aineistossa esiintyneen lapsen sukupuolen performatiiviin?
2. Minkälaisia kategorioita lapset rakentavat tästä sukupuolen performatiivista?
3. Millä tavoin lapset jäsentävät sukupuolen ilmaisua, erityisesti maskuliinisuuksia?

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni käsittelee sitä, kuinka haastatteleman lapset reagoivat virikemateriaaliksi näyttämässäni videossa esiintyvän lapsen performatiiviin. Lasten reaktioista analysoin sitä, miten sukupuolen ilmaisutapoihin reagoidaan. Pohdin ensimmäisen tutkimuskysymyksen kautta myös, millaiset sukupuolen ilmaisutavat ovat ”hyväksytyjä”. Toinen tutkimuskysymykseni käsittelee virikeaineistona näytetyn videon lapsen performatiivin kategorisointia. Pyrin selvittämään, millaisiin kategorioihin haastatteluvani asettavat videon lapsen puheessaan. Kolmanneksi tutkimuksessa pyritään tutkimaan, kuinka lapset jäsentävät sukupuolen ilmaisua, erityisesti maskuliinisuutta, ja miten näitä jäsennyksiä perustellaan.

Tutkijana tehtäväni on tehdä johtopäätöksiä siitä, kuinka lasten tulkinnot voidaan asettaa sukupuolen ilmaisun teorian kentälle ja miten lapset puhuvat sukupuolen performatiivista. Analysoin näitä jäsennyksiä teorian ja tutkimuskysymysten avulla ja tuotan jäsennyksiä lasten näkemysten ja niiden analyysin pohjalta. Tutkimuksen lähtökohta on kategoria-analyysissa. Tutkimuskysymyksiin etsitään vastauksia lasten yksilö- ja parikeskusteluista, joissa lapsille näytettiin virikemateriaaliksi kuvia ja video. Seuraavassa luvussa käsitelen tarkemmin tutkimuksen toteuttamista, sen metodologisia lähtökohtia ja omaa aineistoani.

4 Tutkimuksen toteutus

Kuvaan tässä luvussa tutkimusprosessia ja aineistoa, diskurssianalyysia ja etnometodologista lähestymistapaa sekä kategoria-analyysia. Pyrin tässä luvussa selvittämään lukijalle, minkälaiseen tieteelliseen menetelmäkenttään tutkielma sijoittuu ja millaisesta maaperästä se ammentaa tuloksensa.

4.1 Tutkimusprosessin ja aineiston kuvaus

Tutkimusprosessi alkoi jo kandidaatintutkielmani jälkeen kesällä 2018, jolloin aloin pohtia pro gradu -työni toteutusta liittyen kandidaatintutkielmani aiheeseen eli maskuliinisuuteen. Varsinainen tutkielmatyö alkoi talvella 2019 liittyessäni seminaariin. Yhdessä ohjaajani kanssa löysimme minulle sopivan aiheen eli sukupuolen ilmaisun jäsentämisen. Lähestyisin aihetta puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, jossa lapset katsovat kuvia ja videon. Halusin haastatella alakoululaisia, koska opiskelen luokanopettajaksi ja olen kiinnostunut erityisesti pienten lasten sukupuolen ilmaisun jäsennyksistä. Tutkimuksellisesti lapset olivat mielestäni aliedustettuina sukupuolta ja seksuaalisuutta käsittelevässä tutkimuksessa, ehkäpä koska nämä aiheet mielletään toisinaan ”aikuisten maailmaan” kuuluvina. Sosiaalisena erontekona sukupuoli ja sen ilmaisu on kuitenkin läsnä ihmisen elämässä ikäkaudesta riippumatta. Tarkennettuani tutkimukseni fokusta sain mahdollisuuden liittyä Koskettava koulu -tutkimusryhmään (<https://blogs.helsinki.fi/koskettava-koulu/>). Koskettava koulu tutkii kosketuksen vuorovaikutustehtäviä, merkityksiä ja normistoa koulukontekstissa.

Yhdessä tutkimusryhmän kanssa valitsimme kuusi kuvaa, joissa lapset olivat kosketettavina tai koskettajina. Pyrimme löytämään kuvia, joissa oli myös sukupuolistereotyyppioita purkavia kosketustilanteita kuten tytöt nahistelemassa ja pojat käsi kädessä. Löysin sosiaalisen median kautta mielenkiintoisen videon, jonka halusin kuvien lisäksi näyttää haastateltaville lapsille. Videossa lapsi kävelee catwalkia muotinäytöksessä pukeutuneena ”poikatyypillisiin” vaatteisiin kuten suoriin housuihin, kauluspaitaan ja rusettiin. Lapsen performatiivi sisältää dramaattisia eleitä, mallikävelyä, olkapäiden heilauttelua ja ranteen vispaamista (ks. näyttökuvat videosta liitteet 1–4). Video kestää noin 30 sekuntia ja näytin sen lapsille ilman ääniraitaa painottaakseni visuaalista sukupuolen ilmaisua. Lapsi ei kyseisellä videolla puhu, vaan videolla kuuluu yleisön ääniä, joten koin ääniraidan vain häiritsevän tulkintaa. Muotoilimme puolistrukturoidun teemahaastattelun kysymykset yhdessä tutkimusryhmän kanssa, ja ne käsittelivät sekä koskettamista että sukupuolta niin kuvien kuin videon tulkinnan avulla (ks. haastattelurunkoa, liite 5).

Hain tutkimuslupaa eteläsuomalaisesta kaupungista, josta sen kahden kuukauden kulu-
ttaa sainkin. Tutkimuslupaa varten tein tutkimusta koskevan eettisen pohdinnan, tie-
teellisen tutkimuksen tietosuojailmoituksen sekä vaikutustenarvioinnin. Salassapi-
tosityistä nämä paperit eivät ole tutkielman liitteinä. Päätimme tutkimusryhmän kanssa
videokuvata haastattelut, jotta kuvat ja videot olisivat aineistossa selkeästi tunnistetta-
vissa sekä myös ei-kielelliset lasten jäsenyykset analysoitavissa. Ennen kuin sain tutki-
musluvan kaupungilta, hankittiin tutkimusryhmän kautta alakouluikäisiä lapsia haastatel-
tavakseni. Näitä haastatteluja on aineistossa kuusi, joista neljä on parihaastatteluja ja
kaksi yksilöhaastatteluja. Toukokuussa 2019 sain luvan tutkimukselle ja otin yhteyttä tut-
kimuskouluuni, jossa järjestettiin haastateltavakseni kaksi toista vuosiluokkaa. Kysyin
luokan vanhemmilta suostumusta lasten haastatteluun suostumusasiakirjalla, koska
haastateltavat ovat alle 15-vuotiaita (ks. suostumusasiakirja liite 6). Noin puolet kum-
mankin luokan vanhemmista suostui lapsensa haastatteluun sukupuolen ilmaisun ja kos-
kettamisen aiheista. Halusin toteuttaa tutkimuksessani lapsilähtöistä otetta ja lasten pää-
tösvaltaa. Näin ollen annoin haastattelutilanteen alussa haastateltaville lapsille hyväk-
syttäväksi oman suostumusasiakirjan, joka oli kirjoitettu selkokielisemmin kuin huoltajille
tarkoitettu versio, mutta sisälsi samat asiat (ks. suostumusasiakirja lapsille, liite 7). Yksi
lapsi kieltäytyi haastattelusta tällaisen asiakirjan luettuaan, jolloin ohjasin hänet pois
haastattelusta.

Lapsihaastatteluja koulusta kertyi yhteensä kymmenen, joista kaikki olivat parihaastatte-
luja. Suosin parihaastatteluja ja esitin sen lapsille ensisijaisena vaihtoehtona, koska ne
vähentävät vallan epätasapainoa, joka on usein läsnä aikuisten ja lasten välisissä yksi-
löhaastatteluissa sekä mahdollistaakseni keskustelun kaavoja, jotka eivät toteutuisi yk-
silöhaastatteluissa (Hennesy & Heary 2005; Hunleth, 2011).

Tuotettu aineisto koostuu siis kuudesta alakouluikäisten lasten haastattelusta ja kymmenestä toisluokkalaisten lasten haastattelusta (ks. Taulukkoa 1).

Taulukko 1. Haastattelujen tiedot.

Haastateltavien pseudo-nyymit	Haastateltavien iät	Käytetyn haastattelukatkelman kesto
Kalle ja Sami	7-vuotiaita	8 min 49 s
Siiri	11 vuotta	7 min 42 s
Mira ja Sanna	9 ja 10 vuotta	10 min 22 s
Linnea ja Marcus	10 ja 12 vuotta	5 min 31 s
Valtteri	11 vuotta	8 min 36 s
Evgeni ja Vasilija	toisluokkalaaisia	6 min 44 s
Sirius ja Luka	toisluokkalaaisia	5 min 16 s
Kirsikka ja Liina	toisluokkalaaisia	9 min 53 s
Vili ja Tanja	toisluokkalaaisia	4 min 54 s
Eino ja Gregori	toisluokkalaaisia	6 min 1 s
Matteus ja Eleonora	toisluokkalaaisia	3 min 19 s
Santeri ja Alex	toisluokkalaaisia	4 min 27 s
Arja ja Lisa	toisluokkalaaisia	5 min 38 s
Peppi ja Maria	toisluokkalaaisia	4 min 18 s
Elise ja Tessa	toisluokkalaaisia	5 min 3 s
Romeo ja Jouko	11 ja 12 vuotta	10 min 30 s

Aineistossa on yhteensä neljätoista parihaastattelua ja kaksi yksilöhaastattelua. Haastateltavia on näin ollen kolmekymmentä. Yhteensä videokuvaa haastatteluista on noin seitsemän ja puoli tuntia sisältäen osuuden, jossa lapset analysoivat koskettamisen kuvia. Näitä katkelmia ei tässä tutkielmassa ole hyödynnetty. Litteroin haastattelut kesän ja alkusyksyn 2019 aikana, jonka jälkeen aloitin analyysiprosessin. Diskurssianalyysille tyypillisesti prosessi on ollut mutkitteleva, ja olen katsonut videoita ja lukenut litteraatteja monia kertoja useilla eri tekniikoilla ja näkökannoilla. Teemoiteltuani videoita päätin keskittyä itse analyysissa vain haastattelujen virikevideota koskeviin kohtiin ja keskusteluihin. Nämä näyttämäni videoon liittyvät keskustelut kestivät haastattelusta riippuen reilusta neljästä minuutista yli kymmeneen minuuttiin (ks. Taulukkoa 1). Koen, että keskittyminen nimenomaan virikevideota käsittelevään aineistoon palvelee eniten tarkoitustani tarkastella alakoululaisten tuottamia jäsennyksiä sukupuolen ilmaisusta, erityisesti maskuliinisuudesta sekä performatiivista rakennetuista kategorioista.

Olen tässä alaluvussa kuvannut tutkimusprosessiani ja aineistoani. Seuraavassa alaluvussa kirjoitan konkretian sijaan teoriaa, kun kerron tutkielmani metodologisista lähtökohdista, jotka pitävät sisällään diskurssianalyysin ja etnometodologisen lähestymistavan.

4.2 Diskurssianalyysi ja etnometodologinen lähestymistapa

Tutkielmani metodologiset tausta-ajatukset ovat diskurssianalyysissä ja etnometodologiassa. Ymmärrän diskurssin Burria (1995, 48–49) mukaillen viittaukseksi representatioihin ja metaforiin, jotka rakentavat tapahtumista version, joka nähdään totuudenmukaisena. Haastatteluissani lapset rakensivat kuvista ja videoista oman tulkintansa, jotka voi katsoa olevan yhteydessä ympäröiviin diskursseihin. Näin ollen lapset ovat tutkielmassa tiedon tuottamisen toimijoita, jotka heijastavat ja osaltaan rakentavat näitä diskursseja. Tutkielman tarkoitus on selvittää, minkälaisia diskursseja lapset rakentavat videoista ja kuvista sekä minkälaisiin diskursseihin he tulkinnoillaan viittaavat. Olen tutkijana inspiroitunut myös kriittisen diskurssianalyysin (*Critical Discourse Analysis*) mahdollisuuksista selvittää kuvailevaan ja ideologiseen tapaan kielen ja vallan yhteen kieltoutumia foucaultilaisessa hengessä (Johnstone, 2002).

Kun kirjoitan analyysia, tuon myös esiin Vänskän (2006) esittelemät kuva-analyysin käsitteet *vikurointi* ja *vikuroiva katsominen*. Vikurointi kuvaa Vänskän (2006) mukaan kolmea seikkaa: tutkijan asennetta, joka haastaa sovinnaiset ja stereotyyppittelevät selitysmallit, kuvien voimaa aueta monitulkintaisiksi sekä kuvien epänormatiivisia kuten sukupuolen ilmaisua toisinesittäviä muotoja. Näistä vikuroinnin tavoista ensimmäinen näkyy pyrkimyksenäni haastaa omaa ajattelua ja tapaani tehdä tulkintoja, jonka vuoksi tutkimusprosessi on diskurssianalyttisen perinteen mukaan ollut eri tutkimusvaiheita yhdistelevä, eteen- ja taaksepäin palaava sekä aineistoa kriittisesti lukeva. Vikurointi pohjaa siten osin kriittisen diskurssianalyysin tapaan haastaa vallassa olevia yhteiskunnallisia käytäntöjä. Toinen vikuroinnin seikka eli kuvien monitulkintaisuus pyrittiin varmistamaan valitsemalla kuvat (joita ei tässä tutkielmassa analysoida) ja video yhdessä tutkimusryhmän kanssa. Pidän aineiston monitulkintaisuutta onnistuneena, koska lasten reaktiot ja syvemmät analyysit olivat hyvin monimuotoisia, eivätkä välttämättä sisältäneet ainoastaan sukupuolen ilmaisuun liittyviä tulkintoja. Tulkintojen monikirjoisuus kielii mielestäni siitä, että tulkinnat vastustavat sitä, että tulkintakehyksiä olisi vain yksi. Valitsin tutkijana videon, jossa oli minun mielestäni mahdollisuuksia sukupuolen ilmaisun monimielisyyteen. Videovalinnalla halusin haastaa perinteisiä maskuliinisuuteen ja feminiinisyysyteen liitettyjä käsityksiä (ks. Vänskä, 2006).

Etnometodologinen lähestymistapa tutkii, kuinka *jäsenten* arjen askareet ja tavalliset toimintakehykset luovat tietoa sosiaalisista struktuureista (Garfinkel, 1984). Näin etnometodologian kehittäjä Garfinkel (1984, 36) tekee tavallisesta näkyvää: esimerkiksi sukupuolen ilmaisu, joka nähdään usein ”normaaliksi tuotettuna”, kun se seuraa perinteisiä

maskuliinisuuden ja feminiinisuuden kaavoja, mutta poikkeavana kun se ei vastaa näitä kaavoja. Etnometodologian mukaan juuri tässä tavanomaisuuden tutkimisessa on avain monimutkaisten sosiaalisten struktuurien ymmärtämiseen (Garfinkel, 1984). Haastatte-luissani haastateltavat rakensivat tällaista tavanomaisuutta ja epänormaaliutta puheensa sekä reagoinnin kuten naurun avulla. Koska tutkin reaktioiden lisäksi haastattelupuhetta, on vuorovaikutuksen ymmärtäminen olennaista. Sacks on keskustelunanalyysin pio-neeri, joka nosti esiin vuorovaikutuksen säännönmukaisuuksia (Sacks, Jefferson & Schegloff, 1992). Vuorovaikutuksen rakentuminen haastattelutilanteissa on merkityksel-linen tässä tutkielmassa. Voidaan myös esittää, että näyttäessäni videon tein vuorovai-kutuksellisesti jotain poikkeavaa. Siitä minulla on perusteena haastateltujen lasten reak-tiot kuten nauraminen ja hämmennys, jotka kohdistunevat videon lapseen, mutta mah-dollisesti myös tilanteen absurdiuteen. Koulu ei liene paikka, jossa oppilaat katsovat su-kupuolen ilmaisua Vänskää lainaten *vikuroiden* eli epänormatiivisesti representoiden.

Tutkielman analyysin kirjoittamista vei eteenpäin *emansipatorinen tiedon intressi*, joka pyrkii löytämään subjektin ja objektin välisen yhteyden ja itsereflektion avulla mahdolli-esti vapauttaa tai purkaa tätä valtasuhdetta (Habermas, 1976). Tällaisia yhteiskunnalli-sen toiminnan lainalaisuuksia lasten haastattelupuheesta tutkiakseni muodostin puheen perusteella erilaisia sukupuolta jäsentäviä kategorioita ja analysoin sitä, miten kategori-saatiot eli kategoriaan asettamiset tapahtuivat. Emansipatorinen tiedon intressi mahdol-listaa myös yhteiskunnallisten lainalaisuuksien asettamisen käyttökelvottomiksi ja avoi-miksi uusille tulkinnoille (Habermas, 1976). Tässä tutkimuksessa yhteiskunnallisia lain-alaisuuksia edustavat sukupuolen ilmaisemisen jäsentämistavat. Jotta näitä lainalai-suuksia voidaan tutkia, tulee ne tuottaa aineistosta. Sitä varten käytän tutkielmassa ka-tegoria-analyysia (*membership categorization analysis*) analyysimenetelmänä.

4.3 Kategoria-analyysi

Suomalaisessa etnometodologisessa tutkimuksessa käytetään sekä jäsenkategoria-analyysin että kategoria-analyysin käsitteitä. Koska Jokinen, Juhila ja Suominen (2012) ovat metodioppaassaan valinneet termin kategoria-analyysiin, pitäydyn siinä.

Kategoria-analyysissa on kyse siitä, miten yhteisön jäsenet luokittelevat eli *kategorisoi-vat* arkielämän ilmiöitä ja asioita, sekä siitä, millaisia ominaisuuksia nämä tuotetut *kate-goriat* eli luokitukset pitävät sisällään (Juhila, Jokinen & Suominen, 2012, 18). Etnometo-dologiselle tutkimusperinteelle tyypillisesti kategoria-analyysissa korostuvat esimerkiksi sosiaalinen järjestys, selonteot ja selontekovelvollisuus. Sosiaalinen järjestys nähdään

kategoria-analyysissa tilanteisesti tulkittujen käytäntöjen ylläpitona, selonteilla asioita tehdään ymmärrettäväksi, ja poikkeaviin asiantiloihin liittyy velvollisuus ymmärrettäväksi tekemiseen (Juhila, Jokinen & Suominen, 21–22). Tämän vuoksi esimerkiksi sukupuoli ja mahdollisesti sen ilmaisu voidaan etnometodologisen tutkimusperinteen mukaisesti selittää kategorioina, joihin ihmiset orientoituvat ja joihin tuottamisella on seurauksia: puhutaan *yhteiskunnallisia jakoja ylläpitävistä ja legitimoivista* prosesseista (Juhila, Jokinen & Suominen, 2012, 39).

Tässä tutkielmassa on tarkoitus tutkia sitä, millaisiin kategorioihin virikemateriaalin lapsi sukupuolen performatiivin perusteella asetetaan ja millaisia kategorioita performatiivista rakennetaan. Tämä kertoo lasten tuottamista eronteon prosesseista ja niistä eronteon seurauksista, joiden mahdollisuuksia ja haasteita yritän pohdinnassa avata enemmän.

Kategoria-analyysia on arvosteltu varsin ”maskuliiniseksi” tavaksi jäsentää sukupuolta, koska se ymmärtää maailmaa erilaisten kategorioiden ja partikularisaatioiden kautta (Järviluoma & Roivanen, 2003). On kuitenkin huomionarvoista, että tämän menetelmän tarkoitus ei itsessään ole lisätä kategorisaatiota tai ”lokerointia” yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kategoria-analyysi pyrkii nimenomaan tekemään näkyväksi tällaisia kulttuurin monimutkaisia prosesseja, joilla perinteisiä kategorisaatioita ja kategorioita ylläpidetään. Visuaalisten vihjeiden kuten kuvien ja videoiden tulkitseminen liittyy olennaisesti yhteiskunnallisia jakoja ylläpitäviin prosesseihin, jolloin näiden vihjeiden tutkimus on tärkeää.

Kategoriaparit antavat myös paljon tietoa kategorioiden käytöstä yhteiskunnallisissa rakenteissa. Esimerkiksi kategoriapari ”mies ja nainen” pitää sisällään *kategoriasidonnaisia toimintoja*, joiden perusteella kategorisaatio tapahtuu. Se, miten näistä kategorioista neuvotellaan, kuuluu olennaisesti kategoria-analyysissa saatavaan tietoon (Fitzgerald & Housley, 2015, 8). Tällaisen menetelmätavan avulla olen pyrkinyt hahmottamaan tutkielmassa sukupuolen ilmaisemisen jäsenyyksiä, kategorioita, jotka ilmenevät lasten puheesta, mutta jotka olen tutkijana raamittanut ja analysoinut viittaavaan tiettyyn kategoriaan tai tekevän tietyn kategorisaation.

Seuraavaksi siirryn kirjoittamaan tutkielman tuloksia. Haluan auttaa lukijaa ymmärtämään, millä perusteilla kategorioita aineistosta rakennettiin. Siksi käytän myös teorialuvun lähteitä analyysissa selittääkseni kategorioiden ja kategorisaatioiden rakentamista. Aineiston analyysia ohjaavat tutkimuskysymykset ja näiden kysymysten kautta kirjoitan

aineistostani kahdessa tulosluvussa. Aivan aluksi seuraa luku oppilaiden ensireaktioista videoon ja videon lapsen sukupuolen performatiiviin.

5 Alakoululaiset reagoivat performatiiviin

Aineiston perusteella haastatteleman alakoululaiset analysoivat videolla esiintyvän lapsen performatiivia kahdella tasolla: välittömien ja tahattomien analyysien kuten ensireaktioiden, ilmeiden, eleiden ja huudahdusten kautta sekä välillisten eli harkinnan jälkeisten analyysien avulla keskustelemalla ja pohtimalla. Nämä kaksi tasoa näkyvät aineistossa vahvasti, ja osa alakoululaisista tuottaa vain välittömiä analyysieja virikeaineistosta, eikä siirry tarkempaan abstraktia ajattelua vaativaan analyysiin. Tämä voi johtua tilanteista syistä ja lasten erilaisista kehitysvaiheista. Myös kaikki parihaastattelut rakentuivat omalla vuorovaikutuksellisella painollaan.

Vaikka abstrakti ajattelu ei olisi kuulunut lasten tulkinnoissa, toivat lasten välittömät reaktiot kiinnostavia näkökantoja suhtautumisesta videon lapsen performatiiviin. Esimerkiksi naurua ei analyysikohteena pidä aliarvioida, sillä Crawfordin (1995) mukaan nauraessaan tulkitsija on analysoinut tilanteen jo monipuolisesti skemaattisten raamien, normien, moraalien ja niiden rikkoutumisen tulkinnan kautta. Tässä luvussa aloitan tutkimustulosten kuvauksen välittömistä reaktioista. Näiden reaktioiden tueksi on tuotettu anonymisoituja piirroksia lasten haastatteluista, koska varsinaisia videokuvia en voi tutkimuseettisistä syistä tutkielmassani näyttää. Kuvat on piirtänyt taiteen maisteri Yibang Long. Kaikki haastateltavien lasten nimet ovat pseudonyymeja.

5.1 Performatiiville nauraminen

Aineistossani tyypillisin välitön reaktio videoon oli nauraminen. Se, kuinka nauru ensireaktiona asettui performatiivin tulkinnan kehikseen, riippui haastattelusta. Toisinaan nauru vaikutti liittyvän esimerkiksi videon lapsen irvistykseseen eikä siihen, minkä itse koen yhdistyvän sukupuolen ilmaisutavan jäsentämiseen kuten liikekielen kuvailun. Oheisessa esimerkissä toisluokkalaiset Sirius ja Luka reagoivat videoon nauramalla, mikä liittyy videolla esiintyvän lapsen loppuposeeraukseen.

Kuva 1. Luka imitoi videon lapsen asentoa. Sirius seuraa.

Piirtäjä: Yibang Long

1. IH: Jes (laittaa videon päälle).
2. (Molemmat alkavat nauraa.)
3. IH: Jes, mä huomasin, et teit nauratti. Mikä teit nauratti?
4. **L: No kun se teki näin...(nousee seisomaan ja laittaa toisen käden päälleen ja toisen vatsalleen ja heilauttaa itseään)**
5. **S: (nauraa)**
6. IH: Joo.
7. **L: Ja käveli aik hassusti.**
8. IH: Joo.
9. **S: Sen ilme oli tosi hauska.**
10. IH: Joo, milllee se oli hauska?
11. **S: Kun se vähän irvisteli.**
12. IH: Mm, joo.
13. **L: Ja sen hiukset oli vähän niinku mun!**

Tässä esimerkissä Luka näyttää kehollisesti videon lapsen loppuposeerauksen, joka nauratti häntä (r. 4–5). Tämän liikkeen näyttäminen saa Siriuksen nauramaan uudelleen. Luka kommentoi videolla esiintyvän lapsen kävelytyyliä (r. 7). Siriuksen mielestä ”sen ilme oli tosi hauska” ja hän kiinnittää erityistä huomiota lapsen hammashymyyn, jota Sirius kuvaa ”irvistykseksi” (r. 9 ja 11). Lisäksi Luka tunnistaa videon lapsen hiusmallin muistuttavan omaansa (r. 13). Kokeeko Luka videon lapsen siis samastuttavana? Vaikuttaako performatiivi jotenkin tähän Lukan samastuttavuuden kokemukseen? Tähän ei

saada selkoa aineistosta. Nämä sinänsä kiinnostavat ja tunnistettavat huomiot kertovat lasten suhtautumisesta videoon, mutta lasten analyysi kohdistuu muihin asioihin kuin itse sukupuolen ilmaisen jäsentämiseen.

Sen sijaan osan välittömistä reaktioista muodostivat naurunremakat, jotka katson liittyvän videon lapsen performatiivin analyysiin. Seuraavassa esimerkissä Arja ja Lisa pureutuvat videon tuomiin mielikuviiin.

Kuva 2. Arja ja Lisa nauravat videon katsomisen aikana. Piirtäjä: Yibang Long

1. IH: No sit katotaan se video. Mä otan nää kuvat tästä. Noin. Jep. Sit mä laitan tän videon. Täs videos ei oo ääntä tahallaan, et älkää hämmentykö siitä. Näättekste nyt?
2. A & L: Joo.
3. (A nauraa, L katsoo hämmentyneenä. Lopuksi molemmat nauravat.)
4. IH: No teit vähän nauratti. Miks teit nauratti?
5. (Molemmat nauravat)
6. **A: En mä tiä. Se niinku alkaa naurattaa (nauraa).**
7. IH: Joo. Mikä siin alko naurattaa?
8. A: En mä tiä.
9. IH: (naurahtaa)
10. A: Mm, ehkä se ku se ehkä...
11. **L: ...ku se poika**
12. **A: ... meni niinku sillee muodikkaasti, nii se meni vähän sillee oudosti ja kuitenkin se näytti vähän oudolta (?) (nauraa)**
13. **L: (nauraa)**
14. IH: Joo. Se sen kävely näytti hauska vai?
15. **A: Ja sit kuitenkin sen liikkeet ja se...**
16. **L: Joo se...**

Katkelman alussa Arja ei osaa tai vaihtoehtoisesti halua nimetä sitä, mikä videossa naurattaa (r. 4–8). Haastattelija naurahtaa, mikä voidaan tulkita tyytymättömyydeksi siitä, etteivät haastateltavat ole antaneet vastausta (r. 9). Näin ollen Arja alkaa rakentaa vastausta, jota Lisa uskaltautuu täydentämään. He tuottavat aivan katkelman aluksi lapsen sukupuolen pojaksi. Ensisilmäyksellä vaikuttaa siltä, että tämän pojan kävelytyyli, jota Arja kuvaa ”muodikkaaksi” ja ”oudoksi” on syynä haastateltavien nauruun (r. 10–16). Arjan ilmaus ”Se niinku alkaa naurattaa” kertonee videoon reagoimisen primitiivisyydestä: naurua ei ikään kuin voi estää, mitä *nauraa*-verbin faktiivijohdos *naurattaa* kuvaa. Lauseen pronomini ”se” viitanee videoon tai videolla tapahtuvaan toimintaan. Näin ollen tekijänä onkin video eikä lapsi itse. Puhutaanko tässä lapsen toiminnasta ja performatiivista? Onko videon lapsen performatiivi siis hauska? Hiukan myöhemmin samassa haastattelussa siirrytään toisenlaiseen performatiivin kuvaukseen.

1. IH: Joo. Joo. Miten te kuvailisitte tota lasta, joka oli tossa videolla?
2. L: Mmh...
3. A: Eiks se ollu joku muotinäytös?
4. IH: Joo, varmaan. Miten te kuvailisitte sitä lasta, et millanen se niinku oli?
5. A: Muodikkaasti...
6. IH: Joo?
7. A: ...ja vähän liianki muodikkaasti.
8. L: Joo.

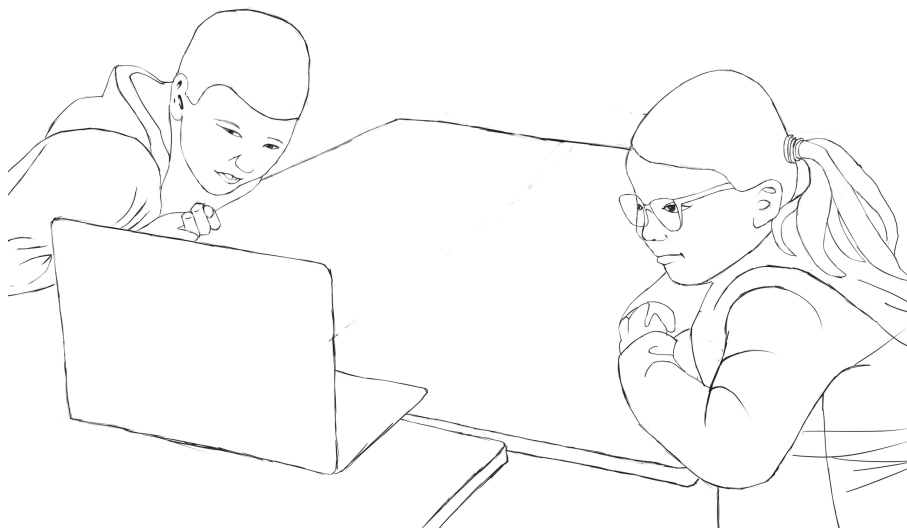
Haastateltavat lapset varmistavat ensin videon kontekstin, joka on muotinäytös (r. 3–4). Tämän kontekstualisoinnin jälkeen he kuvaavat lasta adverbilla, joka näkyy jo aiemmassa aineistolainauksessa. Arja kuvailee lasta ”muodikkaasti” mutta hänen huomautuksensa lapsen liiallisesta muodikkuudesta vaikuttaa vihjaavan johonkin, joka jää haastattelussa sanomatta (r. 5–7). Juhila ja kumppanit (2012, 63–64) kirjoittavat, että kategoriat voivat olla läsnä myös vihjauksina, ja tämä perustuu jaettuun kulttuuriseen tietoon tai kuvitelmaan kategoriasidonnaisesta määreestä. Voisiko tässä esimerkissä Arja olettaa, että sanapari ”liian muodikas” yhdistyy kulttuurisessa kontekstissa liialliseen tyylikkyyteen yhdistettyihin määreihin kuten turhamaisuuteen tai itserakkauteen, jota Arja käyttää myöhemmin haastattelussa lasta kuvaavina sanoina (A: ja ehkä myös vähän itserakasta...ehkä se vähän ite meni sillee, et mä oon niinku hieno ja tälle.)? Ilmaus ”liian” vaikuttaa ilmaisevan muodikkuuden ongelmallisuutta. Voiko liiallinen muodikkuus liittyä performatiiviin sitä kautta, että kiinnostuksen muotia kohtaan voidaan väittää yhdistyvän epämaskuliinisuuteen ja siten tuottaa feminiinistä performatiivia pojalle, joksi lapset

tässä haastattelussa videon esiintyjän sukupuolittavat (muodin feminiinisyydestä ks. Oakley, 1981)? Haastattelijana voin kuvata video-osan tunnelmaa haastattelusta jonnekin kiusalliseksi. Tämä vaikutelma tuli siitä, että lapset nauroivat paljon kysymysten välillä, mutta eivät halunneet kertoa miksi. Vaikutti siltä, että lapset eivät sanoneet jotain, mitä ajattelivat. Toisaalta voidaan todeta, että määreet kuten ”muodikkuus” ovat kontekstuaalisia, joten kyse voi olla tässä tietyssä kontekstissa (muotinäytös) tuotetusta luokasta eikä välttämättä sanomatta jääneestä sukupuolen ilmaisun tulkinnasta (Juhila ym., 2012, 75).

5.2 Performatiivista hämmästyminen

Videolla esiintyvän lapsen performatiivi vaikutti haastateltavista lapsista myös hämmästyvältä ja he selkeästi menivät hämilleen näyttämästäni videosta. Tulkinta syntyi lasten ilmeiden ja elekielen perusteella. Hämmästyminen näkyi esimerkiksi siinä, että osa lapsista (kuten Santeri ja Alex) seurasivat videota lähes ilmeettöminä, suorastaan järkyttyneen oloisina. Tämä antaa vihjeitä siitä, millaisia ensireaktioita mahdollisesti odottamaton tai sosiaalisten normien ulkopuolelle tuotettu performatiivi voi herättää.

Oheisessa esimerkissä toisluokkalaiset Matteus ja Eleonora näkevät videon ja tuottavat välittömiä reaktioita heti videon katsomisen jälkeen.

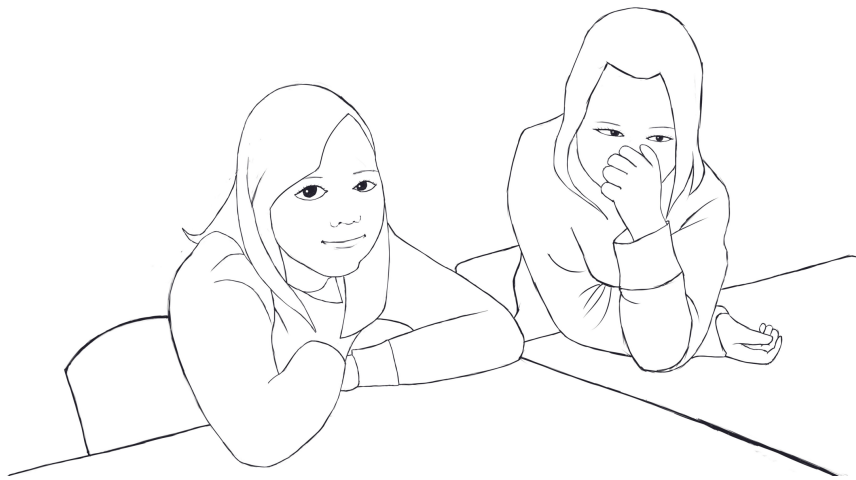
Kuva 3. Matteus ja Eleonora katsomassa videota. Piirtäjä: Yibang Long

1. M: Vashon show ang a me...Mitä tää tekee tässä?
2. E: Öö.

3. M: Tanssii?
4. E: Öm (pudistaa päätään).
5. M: Tanssii aika varmasti. Mut se on outoo (?)...
6. IH: No Eleonora pudisti päätä, miks sä pudistit päätä?
7. E: Ei tos ollu mun mielestä mitään järkeä (pudistaa päätään).
8. IH: Millai?
9. E: Ei se vaan näyttäny oikeelta.
10. IH: Millai se ei näyttäny oikeelta?
11. M: Koska...
12. IH: Mm?
13. E: Se ei vaan näyttäny oikeelta.

Katkelman alussa Matteus lukee videossa näytöksen taustasermin tekstiä, kunnes tämä pysäyttää lukemisensa esittääkseen kysymyksen videosta (r. 1). Kysymyksen laatu on hämmästelevä. Eleonora tuottaa puheenvuorokseen pelkän äännähdyksen, joka kenties kuvaa hänen yllättyneisyyttään (r. 2). Tämän jälkeen Matteus vastaa omaan kysymykseensä ja ehdottaa, että videon lapsi tanssii. Eleonora ei haastattelutilanteessa vaikuttanut vastaavan Matteukselle, kun hän pudisti päätään videolle (r. 3–5). Matteus esittää arvottavan tulkinnan siitä, että videon lapsen tanssi on outoa. Haastattelijana otan esiin aikaisemman pään pudistamisen, johon Eleonora vastaa (r. 6–9 ja 13). Loppukatkelmassa vaikuttaa siltä, että Eleonoran on vaikea hyväksyä videota luonnollisesti toteutuneeksi ”oikeaksi” vaan hän esittää, että kyseessä on ei-oikea tapahtuma eli mahdollisesti näytelty kohta. Onko videon performatiivi sellainen, että se ei vain sovi Eleonoran käsitykseen ”oikeasta” tai mahdollisesti normaalista tavasta ilmaista itseään? Tätä tulkintaehdotusta tukee kuva, jossa Eleonora pyörittää päätään ja Matteus on hämmentynyt, mikä näkyy hänen ilmeestään.

Elisen ja Tessan haastattelussa video virnistytti haastatteluparia. Video tuntui hämmentävän varsinkin Eliseä hänen ilmeensä perusteella. Ei voida kuitenkaan olla varmoja, kuinka videossa esiintyvän lapsen performatiivi vaikutti näihin reaktioihin.

Kuva 4. Elisen ja Tessan reaktiot. Piirtäjä: Yibang Long

Elisen ja Tessan ilmeet vaikuttivatkin haastattelun perusteella johtuvan enemmän videon lapsen hammashymystä, eikä itse performatiivista. Videossa lapsi väläyttää hammashymyn, mutta häneltä puuttuu yksi etuhammas rivistöstä.

1. IH: Joo. Mikä sua nauratti?
2. E: No ehkä ku se hymyily, nii sillee...
3. IH: Joo, totta.
4. **T: Ää! (paljastaa hampaansa)**

Kuten tässäkin katkelmassa havaitaan, haastateltava itse näyttää eli performoi, mikä videossa oli hauskaa. (r. 4). Haastateltavat matkivat videolla esiintyvää lasta myös, kun he halusivat selittää tai näyttää jotain tiettyä kohtaa videosta. Haastatteluista tehdyt piirroskuvat eivät täysin pystykään tavoittamaan videohaastattelujen visuaalista performatiivista luonnetta, vaikka ne esittävätkin pysäytyskuvina osan haastatteluissa käytetyistä ilmeistä ja eleistä.

Muita ensireaktioita videoon olivat virnistykset, pään pudistukset ja huudahdukset. Esimerkiksi toisluokkalaisten Tanjan ja Vilin haastattelussa Vili huudahtaa videon päälle ”Toi oli poika!”. Tällainen huudahdus vaikuttaa liittyvän videon välittömään tulkintaan. Vili tunnistaa videon lapsen performatiivin monimieliseksi, mikä näin ollen avaa mahdollisuuksia moninaisille tulkinnoille esiintyjän sukupuolesta. Vili päättäneen tarttua esiintyjän ulkoisiin ominaisuuksiin kuten pukeutumiseen, joka on ”poikatyypillistä” (suorat housut, kauluspaita ja rusetti) ja tehtyään nopean tulkinnan sukupuolesta hän huutaa sen ilmoille ikään kuin videota seuraavan keskustelun pohjasävyksi. Tästä eteenpäin Vilin ja Tanjan

keskustelussa puhutaan pojasta. Tanja ei lähde haastamaan Vilin tulkintaa sukupuolesta.

Tämän tyyppinen yhteisymmärrystä hakeva käytös oli haastatteluille myös hyvin tyypillistä. Parihaastatteluissa lapset hakivat konsensusta keskenään, ja haastattelijan roolissa yritin painottaa sitä, että tässä haastattelussa saa olla parin kanssa eri mieltä. Muotona parihaastattelu voinee johtaa konsensushakuisuuteen. Tämä voi mahdollisesti näkyä lasten tulkinnoissa niin, että lapsi ei haasta parin tulkintaa kovin helposti. Reaktioiden osalta tämä konsensushakuisuus näkyy toisluokkalaisten Einon ja Gregorin haastattelussa. Einoa video virnistyttää, mutta hän tarkkailee myös Gregorin keskittynyttä reaktiota ja hillitsee omaa reagointiaan tämän mukaan.

Tässä alaluvussa olen kuvannut videon aiheuttamia ensireaktioita, joita olivat esimerkiksi nauraminen, hämmentyneet ilmeet ja huudahdukset. Olen määritellyt nämä analyysitavat performatiiviin reagoimiseksi. Seuraavassa pääluvussa siirryn tarkastelemaan sitä, miten lapset analysoivat videota ja kategorisoivat puheessaan videossa esiintyvää lasta.

6 Alakoululaiset analysoivat performatiivia

Tässä toisessa tulosluvussa jäsennän lasten haastattelupuheessa tuottamia maskuliinisuuksien kategorioita kategoria-analyysin menetelmää soveltaen sekä analysoin lasten tuottamia puhetapoja eli diskursseja. Olen tutkijana havainnoinut aineistosta jäsenen kategorioita ja puhetapoja. Kategorialla tarkoitan sitä, että kategoriassa lapset asettavat videolla esiintyvän lapsen johonkin yhteisön jäsenen kategoriaan. Lapsi siis tuotetaan tällaisen kategorian jäseneksi. Puhetapaa koskevissa alaluvuissa sen sijaan käsitelen lasten diskursseja videossa esiintyvistä lapsesta. Kategorioiden ja puhetapojen lisäksi kirjoitan videon lapsen sukupuolen kategorisaation eli kategoriaan asettamisen kompleksisuudesta. Seuraavissa alaluvuissa esittelen näitä kokonaisuuksia aineistokatkelmien avulla.

6.1 Sukupuolen kategorisaation kompleksisuus

Sukupuolen kategorisaation kompleksisuus ilmeni aineistossa monella tavalla. Toisaalta aineistossa kuultiin stereotyyppisiä tulkintoja, joiden perusteella videossa esiintyvä lapsi kategorisoitiin sukupuoleen. Toisaalta osa haastateltavista käsiteli sukupuolta varsin joustavana ja teki kategorisaationsa tähän perustuen.

Suoninen (2012, 89–90) kirjoittaa, että kuvaukset ihmisen olemuksesta rakentavat erilaisia *identiteettikategorioita*. Identiteettiä ei kategoria-analyysin näkökulmasta nähdä pysyvänä ja melko muuttumattomana itseytenä, vaan jatkuvasti kielellisten kategorioiden kautta rakentuvana. Sukupuoli voi edustaa tällaista identiteettiä kategoria-analyysissä. Myöhemmässä alaluvussa kuvaan poikkeavan pojan *identiteettikategoriaa*, jossa videon lapsi oli tuotettu ei-normaaliksi poikkeukseksi vertaisryhmästään. Epäonnistuminen jonkin kategorian jäsenyydessä suoriutumisessa johti tällaisen epäonnistumisen kuvaukseen. Näin ollen haastateltavat kuvasivat, kuinka videon lapsi heidän mielestään epäonnistui suoriutumisessa pojan kategoriassa, ja rakentui *poikkeavan pojan kategoria*. Billig (1985) puhuu *partikularisaatiosta*, jossa kategoriaan tuotetaan poikkeava tapaus, tässä aineistossa poikkeava poika.

Poikkeavuuden ja ei-normaaliuden tuottaminen ei kuitenkaan ole lainkaan yksinkertaista moninaisella sukupuolen ilmaisun kentällä. Koska sukupuolen ”biologista” perustaa rajoittaa historiallisesti muotoutunut kaksinapainen sukupuolikäsitys, ei sukupuolen ilmai-

susta puhuminen onnistu toistaiseksi kuin samoilla binäärisillä käsitteillä. Näissä binäärisissä merkityksissä mies yhdistetään maskuliinisuuteen ja nainen feminiinisyyteen (Burr, 1998, 120–121). Sosiaalisen konstruktionismin mukaan kieli on tuottamassa näitä merkityksiä (Burr, 1998, 120–121). Koska kieli on osana rakentamassa kaksinapaista sukupuolikäsitystä, ei sukupuolesta voida puhua välttämättä tätä käsitystä. Esimerkiksi kaksinapaisen feminiinisyyden ja maskuliinisuuden välillä ei ole mitään sukupuolen ilmaisua kuvaavaa määrettä. Androgyyni taas sijoittuu sukupuolen ilmaisun muodoksi, joka yhdistelee näitä piirteitä, eikä siten ole maskuliinisuuden ja feminiinisyyden määritelmistä vapaa (ks. Negrin, 2008). Osassa aineistoa haastateltavat pohtivat videon lapsen sukupuolta. Näissä jäsenyksissä kuuluu sukupuolen kaksinapaisuus kielenkäytöllisellä tasolla. Lasten on hankala määritellä, mitä miehen ja naisen sukupuolikategorioihin kuuluu ilman *stereotypisoivaa kategorisaatiota*. Kirsikka ja Liina (toisluokkalaiset) aprikkoivat haastattelun alussa lapsen sukupuolta, johon he palasivat myöhemmin:

1. IH: Mm, mitä te mietitte vielä siitä, et...et te ette tienny, oliko se tyttö vai poika nii mistä se johtu?
2. K: Mm...
3. L: Noo...
4. K: No koska sil...se...se ei sitä tiedä ku...
5. IH: Mm?
6. **K: Moniki luulee, luuli yhtä mun kaverii tytöks, vaik se oli poika.**
7. IH: Joo.
8. **L: Ja mun mielestä niinku oli sillee ku sil oli niin lyhyt tukka eikä tämmöst pitkää.**
9. IH: Joo.
10. **K: Hei mun isällä on just ton kokoset hiukset ku sulla!**
11. IH: Mm.
12. **L: En...mä en oo nähny sun isää.**
13. IH: Hehe.
14. K: Niin mutta...
15. L: (päälle) paitsi yhdessä kun mä näin sen, kuinka sä halusit sitä kun sä unohdit sen (??).
16. IH: (naurahtaa).
17. K: Mut sitten...
18. IH: Mm?
19. **K: Mm, mun mielestä sil ei oo kuitenkaan väliä, onko se tyttö vai poika.**
20. L: Mm.
21. IH: Mm, millen sil ei oo väliä?
22. **K: No koska se on ihan oma ittensä siinä, et se ei yritä esittää tyttöä.**
23. IH: Mm (päälle).

24. L: Ja sitten ne pojatkin voi olla ihan samanlaisii ku tytöt ja voi...on olemas semmoisia tyttöpoikia, et on niinku tyttö ja poika!
25. IH: Joo, millie? Millä tavalla?
26. K: (päälle) Ööö....
27. L: Et vaikka se tykkäis...se laittas...vaikka se tykkäis koruista ja mekoista, nii se ois niinku tytöistä tykkäämist...tai tyttöjen juttu
28. IH: Joo...
29. L: Tai ei niinku tyttöjen juttukaan, se on niinku kaikkien juttu. Ja sitten jos vaikka pojat tykkää vaikka niinku mennä....niinku sillee mennä sillee...sil-lee olla niinku cool ja sillee...
30. IH: Joo?
31. L: Niinku koruja ja kaikkia semmosia tatuointeja ja se ois myös niinku kaikkien juttu, nii se ois niinku poika, että pojat tykkää siitä ja tytöt tykkää siitä. Et niinku kaikista jutuista.
32. IH: Joo.
33. K: Musta sil ei oo välii, koska se on mun mielest sillee, että mä oon kuullu tarinan...
34. IH: Joo?
35. K: Että yks poika se se halus olla tyttö.
36. IH: Mm.
37. L: (naurahtaa)
38. K: Nii sit se niinku sit se poika viel aika...se tuomari sano, et se saa käyttää sekä poikien että tyttöjen vessoja sillon kun se halua, koska se, sil, sen on niinku oikeus olla tyttö sillon ku se halua tai poika, koska se tykkäs myös käyttää pinkkejä mekkoi.

Aivan katkelman aluksi viittaa haastattelijana tytön ja pojan kategorioihin, jotka Kirsikka on nostanut esiin aikaisemmin haastattelussa (K: ...mä en oo varma, oliko se poika vai tyttö). Katkelman alussa Kirsikka kertoo omakohtaisen esimerkin kaveristaan, jota sukupuolitetaan väärin (r. 6). Näen tämän jonkinlaisena keskustelunavauksena. Liina alkaa rakentaa sukupuolittavaa kategoriaa, jossa pitkät hiukset eivät sovi pojalle (r. 8) Kirsikka tuo esiin taas omakohtaisen esimerkin tällä kertaa isästään (r. 10). Sacksin (1992, 229–241) mukaan sukulaissuhde on seikka, jolla kertomukseen tuodaan uskottavuutta. Se saakin Liinan perääntymään kategorisaatiostaan viittaamalla tietämättömyyteensä Kirsikan isän pitkistä hiuksista (r. 10). Tämän jälkeen Kirsikka kuvaa videon lapsen *aitoutta* kuvaamalla, kuinka tämä ei esitä mitään, vaan on oma itsensä, jolloin sukupuoli ei ole videon tulkinnan kannalta merkityksellinen (r. 19–23). Liina tuottaa tästä kuvauksesta uuden kategorian *tyttöpojan*, jonka ominaisuuksia hän yrittää kuvata binäärisen sukupuolijärjestyksen kielen avulla (r. 24–31). Liina kuitenkin kompastuu stereotyyppitelevään

ajatteluunsa, mitä hän pyrkii korjaamaan esimerkiksi peruuttamalla sanomisiaan (r. 27 ja 29) sekä vaihtamalla binääriset sukupuolisidonnaiset kategoriat eli tyttöjen ja poikien jutut ”kaikkien jutuiksi” (r. 31). Katkelman lopuksi Kirsikka edelleen torjuu Liinan ehdottaman kategorisaation sanomalla: ”Must sil ei oo välii”.

Lopuksi argumentoidakseen näkökantaansa Kirsikka tapaa mahdollisesti David Williamsin kirjoittamaa teosta *POIKA ja mekko*. Kirsikka aloittaa kuvauksensa ponnekkaasti kertomalla oikeuslaitoksen päätöksestä tarinan päähenkilön oikeudesta käyttää haluamiaan wc-tiloja ja vaatteita (r. 35–38). Tuomari siis vapauttaa tarinan pojan sukupuolisidonnaisesta pukeutumisesta. Juhila (2012, 157–158) kirjoittaa kategorianalyysissä tyypillisistä *auktorisoiduista selittäjistä*. Voisikin leikillisesti ajatella, että Kirsikka luottaa tässä tuomarin asiantuntijakategoriaan tuomalla tämän aivan ensimmäiseksi ilmi kertomukseensa. Tuomari on tässä kertomuksessa sukupuolen rajanteiden auktorisoitu selittäjä ja kirjan lapsen vapauttaja.

Sukupuolen kategorian kompleksisuuteen liittyy myös kysymys aitoudesta. Esimerkiksi drag-kuningattaren sukupuolen ilmaisu nähdään esityksenä. Autenttisuuden lisäksi pyritään saamaan keinotekoinen vaikutelma sukupuolen performanssista (ks. Tainio, 2001). Drag-kulttuurin historiassa esityksen *aitoudella* (eng. *realness*) on ollut merkitystä: rodullistetuille tarkoitetuissa drag ball-juhlissa osallistujat esiintyvät erilaisissa kategorioissa kuten ”rikas Wall Streetin pankkiiri” tai ”huippumuodikas leidi” ja kategorian voittaa se, jonka esitys, performatiivi ja vaatteet mukaan lukien, on uskottavin (ks. dokumenttiefilmi *Paris is Burning*). Monilla sukupuoltaan korjaavilla ihmisillä on huoli siitä, meneekö korjattu sukupuoli ”läpi” (eng. *passing*) muille (Vilkkä, 2010). Haastateltavat pohtivat tätä aitouden ja esityksen tematiikkaa videon lapsen performatiivista. Esittääkö lapsi jotain vai onko tämä oma itsensä? Oman haasteensa näihin tulkintoihin tuo videon luonne: käveleminen catwalkilla on jo itsessään esittämistä tai esiintymistä ja osa lapsista ymmärsi kysymyksen näin. Osassa haastatteluista taas kuuluu mielestäni nimenomaan sukupuolen performatiiviteettia koskeva jäsentely. Siriuksen ja Lukan (toisluokkalaiset) haastattelussa kysymys aitoudesta linkittyy haastateltavien henkilökohtaisiin kokemuksiin vastaavista performatiivista.

1. IH: Hehe, no miten te kuvailisitte sitä lasta semmoselle ihmiselle, joka ei oo nähny tota videota?
2. S: Se...se yrittää olla vähän hauska.
3. IH: Joo, mitäs sä sanoisit?
4. S: Se tekee hauskoja juttuja, jotta ihmiset nauraa.

5. **IH: Eli sen tarkoitus on niinku saada muut ihmiset nauraa?**
6. **S: Joo.**
7. IH: Joo, oliko se tosiaan teidän mielestä oma itsensä vai esittikö se jotain?
8. **S: Esitti.**
9. L: Esitti.
10. IH: Mistä te, sä päättelet niin?
11. **S: Koska kukaan mun mielestä ei olisi tommonen.**
12. IH: Joo, miksi?
13. **S: Koska mä en oo koskaan nähnyt semmosia.**
14. **IH: Mm, joo. No mitä mieltä sä oot?**
15. **L: Mä oon nähnyt vaan videoissa.**
16. **IH: Joo, mimmosissa videoissa?**
17. **L: No jos....jos...jossain...lauluissa.**
18. **IH: Niinku musiikkivideoissa vai?**
19. **L: (nyökkää)**

Sirius päätelee, että kyseisen lapsen tavoite videossa oli hauskuuttaa yleisöä (r. 2–6). Tästä hän tekee tulkin, että kyseessä on jonkinlainen esitys. Tämä tuo mieleeni jonkinlaisen stand up -koomikkokuvauksen, mutta Sirius johdattaakin keskustelun toiseen suuntaan vastaamalla, että koska hän ei ole samalla tavalla itseään ilmaisevaa ihmistä tavannut, on kyseinen performatiivi mahdoton (r. 13). Luka sen sijaan vastaa tunnistavansa kyseisen performatiivin joistakin musiikkivideoista (r. 15–19). Onko kyseisen performatiivin siis jotakin, joka puuttuu arjesta, mutta on nähtävissä mediassa? Myös Marcuksen ja Linnean (12- ja 10-vuotiaat) haastattelussa kysymys aitoudesta linkittyy representaatioihin ja paikkoihin, joissa representaatioiden esittäminen on sallittua.

1. IH: Har ni sett nåt barn att bete sig sådär...nej eller aldrig?
2. L: (pudistaa päätään).
3. **M: Tror det är mest i filmer så man...(naurahtaa)**
4. IH: Jo, så att det inte är något som händer i vardagen?
5. **M: Det är mer sådär att man tror att det händer men det händer int.**
6. IH: Aa, varför är det så?
7. L: Men jo det har ju hänt
8. IH: Aa?
9. L:...nu här
10. IH: Nåja, nu här men (naurahtaa)...före det här. Varför är det så?
11. **M: Jag vet inte jag tror så att det är doms "expectations" men sen så...det händer int liksom...**
12. IH: Att man int vågar eller?
13. **M: Jo...tror jag.**

14. IH: Ja, okej.

15. M: ...kanske i filmer så att dom gör så bara...så dom ska liksom börja våga...eller jag vet int.

Tässä katkelmassa Marcus kertoo nähneensä samankaltaisesti käyttäytyviä lapsia elokuvissa (r. 3). Marcus kertoo, että tästä johtuen tällaisen performatiivin olettaisi tulevan vastaan arjessa, mutta niin ei käy (r. 5). Hän esittää, että jonkinlaiset ”odotukset” voisivat olla syynä siihen, että kyseinen performatiivi on näkymättömissä muualla kuin mediassa (r. 11–15). Voisivatko nämä ”odotukset” olla hegemonisen maskuliinisuuden odotuksia, joilla tutkimusten mukaan vaikuttaa edelleen olevan ylivalta poikien vertaisryhmässä (esim. Manninen, 2010; Bhana, 2009; Clark & Paetcher, 2007)? Marcus esittää, että mediassa lisääntyvät representaatiot myös muunlaisista performatiiveista saisivat ihmiset uskaltamaan esittää itseään vastaavalla tavalla. Tällaisten representaatioiden määrä mediassa onkin kasvanut mahdollisesti homoseksuaalisuuden yhteiskunnallisen hyväksymisen kautta, joka tuo ääntä myös aiemmin vaimennetuille tai naurunalaiseksi asetetuille performatiiveille. Yksi esimerkki tästä voisi olla lasten keskuudessa suosittu, varsin feminiiniseksi mielletyn performativiteetin, laulaja-vloggaaja Tuure Boelius. Hän on musiikkivideollaan avannut mahdollisuuksia uudenlaisten kategoriaparien kuten jääkiekon ja homoseksuaalisuuden representaatioihin (ks. Riikonen, 2018).

Tässä alaluvussa olen analysoinut sukupuolen kategorisaation kompleksisuudesta aineiston haastattelupuheessa. Tämä kompleksisuus liittyy esimerkiksi neuvotteluun siitä, mitä pojan ja tytön kategorioihin kuuluu sekä onko videon lapsen performatiivi aito vai esitys. Seuraavaksi paneudun haastateltujen lasten rakentamiin jäsenen kategorioihin, joilla he kuvaavat videolla esiintyvää lasta. Ensimmäisen olen nimennyt poikkeavan pojan kategoriaksi. Videossa esiintyvä lapsi asetetaan poikkeavan pojan kategoriaan esimerkiksi performatiivin perusteella.

6.2 Poikkeavan pojan kategoria

Tässä alaluvussa analysoin lasten puheesta nousevaa kategoriaa, jonka olen nimennyt poikkeavan pojan kategoriaksi. Nimi juontuu esimerkiksi Juhilan (2012) käyttämästä *poikkeavuuden kategorisaation* käsitteestä. Juhila (2012, 198) kirjoittaa, että poikkeavuuden rakentava kategorisaatio määräytyy kulttuuristen lainalaisuuksien suhteesta toisiinsa: jos ei olisi normaalia, ei olisi epänormaaliakaan. Tämä normaalin ja epänormaalin kulttuurisen ymmärryksen rakentuminen peilautuu sosiaalisen konstruktionismin käsitykseen tiedon rakentumisesta kulttuurisilla merkityksenannoilla (Gergen, 2009).

Haastatellut lapset tuottivat merkityksiä, joissa he asettelivat videon lapsen poikkeavan pojan kategoriaan. Tätä merkityksenantoprosessia tehtiin monella tavalla, esimerkiksi oudoksumalla videolla esiintyvää lasta tai osoittamalla hänelle sympatiaa.

Useat haastateltavat kuvasivat videon lasta sellaisilla adjektiiveilla kuin outo, epätyyppillinen ja hassu. Seuraavassa esimerkissä toisluokkalaiset Santeri ja Alex kertovat, miten he kuvailisivat videon lasta.

1. IH: Joo. No jos sun pitäis kuvailla tota tyyppiä, jolleki sellaselle ihmiselle, joka ei oo nähny ollenkaan tota videota, niin miten sä kuvailisit sitä?
2. (pidempi hiljaisuus)
3. A: Sillee, et se video on hassu, mut semmonen...
4. **S: (päälle) Outo.**
5. **A: ...tyylikuvaesitys ja vähän outo.**

Tässä esimerkissä Alex ja Sirius nostavat videosta ensisijaisiksi kuvauksiksi adjektiivin outo sekä Alex itse tilanteen kontekstualisoinnin ”tyylikuvaesitys”, jolla hän viitanee muotinäytökseen. Koska lapsi on videon keskiössä, voidaan olettaa, että tämä outous kristallisoituu nimenomaan lapseen, vaikkei sitä suoraan sanotakaan. Videon kuvailussa kierretään pojan kuvaileminen: haastattelijana kysymyksen alku tarkoittaa videolla esiintyvää lasta ja loppu viittaa videoon yleisemmin. Alex ja Sirius vastaavat vain kysymykseen yleisesti videosta eivätkä kysymykseen lapsen kuvailusta. Kokevatko Alex ja Sirius videossa esiintyvän lapsen kuvailemisen kiusalliseksi, mahdollisesti tämän performatiivin vuoksi? Voisiko tämän tulkinta myös hienotunteisuudeksi samankaltaisesti kuten Arjan ja Lisan esimerkissä (luku 5.1), jossa jotain poikaa kuvaavaa jätetään sanomatta? Samaa poikkeavuuteen kategorisointia tapahtuu toisluokkalaisten Tessan ja Elisen haastattelussa, jossa Elise kuvaa videon lasta ”mahdottomaksi”.

1. IH: Mitä sä sanoit?
2. **E: Et toi on vähä...Mä aattelin, että ku (??) ku sillee joku semmonen että mä katon sitä Kaikki mahdottomimmat jutut, nii sitte toi näytti ihan siltä..**
3. IH: Aa! Et se kuuluis siihen?
4. E: Et sillee.

Elise liittää kuvauksensa katsomaansa televisio-ohjelmaan ”Kaikki mahdottomimmat jutut”, johon videolla esiintyvä lapsi tai lapsen toiminta hänen mielestään sopisi (r. 2). Näissä kahdessa edellisessä esimerkissä lapsen ilmaisua kuvataan kummalliseksi osin sanomalla ja osin sanomatta jättämisellä, jolloin tämä tuotetaan poikkeavaksi suhteessa

normioletuksiin. Lapsi sukupuolitettiin näissä haastatteluissa pojaksi, mutta selkeästi sukupuolen ilmaisuun liittyviä jäsennyksiä en niissä kuullut. Sen sijaan osa haastateltavista kuvasi videon lapsen ”tyttömäisyyttä” tai sukupuoliristiriitaa hyvinkin tarkkanäköisesti.

Sanna ja Mira (10- ja 9-vuotiaat) kuvaavat ensin videon lapseen mahdollisesti kohdistuvaa kiusaamista, jota käsittelen alaluvussa 6.3, ja alkavat sen jälkeen puolustaa videolla olevaa lasta ja tämän oikeutta performatiiviinsa.

1. **S: Nii ja sitte...ja sitte ehkä ne tytöt myös sillee naurais sille. Nii ja sit...oikeestaan myös om muotinäyttelyt voi olla myös pojille.**
2. IH: Nii.
3. **M: Nii tai jos se käytti vaikka samanlaisia pukuja ku ne tytöt...**
4. IH: Joo (päälle)
5. **M: ...tai se käytti vähän tytöt tyttöjen vaatteiden näkösiä vaatteita. Niin sitten siitä vois vähän olettaa, et se ois...et se haluais näyttää tytöltä tai et se haluais et sitä kiusattaisiin.**
6. IH: Et haluais et kiusattaisiin?
7. **M: Niin tai että se haluais, että jotain että se haluais näyttää tytöltä tai olla tyttö.**
8. IH: Joo, okei. Joo.
9. S: Niin.
10. IH: Mistä te päättelitte, et se vois olla vaik sellasessa harrastuksessa, jossa ois tosi paljon tyttöjä ja tosi vähän poikia?
11. M: Mm, noo yleensä lapset ei tee mitään töitä, niin...sen takia. Tai sitten että...
12. IH: Mm.
13. M: Tota...en mä kyllä keksi(?)
14. IH: Mm, osaaks Sanna sanoa?
15. **S: No ehkä...siinä oli vähän enemmän tyttöjä ja niin...mut oikeestaan no niinkun tälle niin...ja kyl pojatkin voi..ja kyl se on jopa tehny niinku omia vaatteita.**

Sannan puheenvuorot, joissa hän esittää, että ”muotinäyttelyt” voivat olla myös pojille (r. 1), ja että videon lapsi on mahdollisesti tehnyt omiakin vaatteita (r. 15) rakentuvat *puolustaviksi selonteoksi*. Juhila (2012, 222–223) kirjoittaa, että poikkeava kategorisaatio voidaan purkaa tällaisella selonteolla. Esimerkissä Sanna rakentaa puheenvuoroillaan oikeutusta videon lapsen toimintatavoille, jotka lienee johdettu performatiivin perusteella. Sanna tunnistaa videon lapsen poikkeavan stereotyyppisen pojan kategoriasta ja alkaa puolustaa tätä selonteoillaan. Niemen (2016) väitöskirjassa lasten orientoituminen moraaliodotuksiin rakentuu vuorovaikutuksellisesti neuvottelussa ja erilaisia tulkintakehyksiä hyödyntäen. Voidaan esittää, että Sanna tunnistaa videon lapsen rikkovan oman vuo-

rovaikutuksellisen ympäristönsä kuten luokan sosiaalisia sääntöjä, jonka vuoksi hän rakentaa puolustavan puheenvuoron vapauttaakseen videon lapsen moraaliselta tuomitsevuudelta. Sanna viittaa puheenvuorossaan siihen, ettei sosiaalisten sääntöjen mukaan ”muotinäyttelyitä” tai kiinnostusta vaatteisiin ole suoranaisesti kielletty pojilta. Hänen puheenvuoroissaan käyttämänsä adverbi *myös* ja liitepartikkeli *-kin* viittaavat hänen tiedostavan videon lapsen toiminnan epätyypilliseksi, mutta yrittävän avata näitä normatiivisia käsityksiä sananvalinnoillaan (r. 1 ja 15).

Miralla on toinen strategia. Hän esittää kilpailevan kategorian ”tyttö” puheenvuoroissaan, joissa hän esittää videon lapsen haluavan pukeutua tyttöjen vaatteisiin ja näyttää tytöltä, mikä johtaa jatkotulkintaan sukupuoliristiriidasta (r. 3–7). Puheenvuorossa ”...että se haluais näyttää tytöltä tai olla tyttö” Mira purkaa haastatteluparinsa tapaan poikkeavaa kategorisaatiota, mutta Mira vetoaa kilpailevaan kategoriaan ”tyttö” purkaakseen poikkeavan pojan kategorian. Hän esittää näkemyksen, että videon lapsi oikeastaan haluaisikin kuulua toiseen kategoriaan, kuin mikä tämän ulkomuodon kuten pukeutumisen perusteella on *helposti tarjoutuva* (ks. Juhila, 2012, 184). Pojan kategoria on helposti tarjoutuva, mikä johtuu siitä, että pojan kategoria edustavaa jotakin kulttuurisesti sovittua, jolloin se vaikuttaa muuttumattomalta (Pälli, 2003, 140–141). Ulkoiseen olemukseen perustuva pojan kategoria voisi olla esimerkki tällaisesta helposti tarjoutuvasta kategoriasta: koska ihminen näyttää joltain, hän on sitä.

Ulkoiseen olemukseen liittyviä tulkintoja oli esimerkiksi Evgenin ja Vasilijan (toisluokkalaisia) haastattelussa, jossa Evgeni kuvaa videon lapsen ilmeitä ”tyttömäisiksi” ja ”tyttöjen ilmeiksi”. He eivät kuitenkaan muuta näkemystään siitä, että kyseessä on poika. Tällaiset käsitykset esimerkiksi ihmisen sukupuolesta ovatkin melko pysyviä (Tainio, 2001). Olisikin epätavallista lähteä myöhemmin haastattelussa haastamaan jo tekemäänsä päätelmää videon lapsen sukupuolesta. Evgeni tarkastelee performatiivien tyttömäisyyden rajoja seuraavassa esimerkissä, jossa hän pohtii, voisiko olla kyseisen lapsen kaveri.

1. **E: No mä oisin toivonu, et se ois tehny tämmöstä liikettä (laittaa kätensä eteenpäin) siinä ihan vikana, koska sillon se ois...**
2. IH: Joo?
3. **E: Sillon mä en ois ainakaan ollu sen kaveri, koska se ois ollu mulle liian tyttömäistä.**
4. IH: Joo, millasta liikettä? Voitsä näyttää vielä?
5. E: Ai mitä?

6. IH: Ai millasta liikettä?
7. E: Niinku tätä (ojentaa kämmenen ja ranteen eteenpäin ikään kuin tarjottimen). Koska vikana se oli niinku näin (laittaa kädet lanteilleen ja keikailee) ja sit jos se ois tehny vielä näin (laittaa kämmenen ensin suulleen ja ojentaa sen sitten ulospäin kuin tarjottimen) nii se ois ollu ihan sika outoo.
8. IH: Ai niinku semmosen (päälle)...niinku semmosen (pussaa omaa kättään ja ojentaa sen eteenpäin kuin tarjottimen)
9. E: Niin niin sillon mä en ois todellakaan ollu sen kaa, koska se ois aika äklöä.
10. IH: Joo, ai se ois ollu...millanen se ois ollu...liian tyttömäinen vai mitä sä ajattelit?
11. E: Joo, liian tyttömäinen ja aika outo.

Kuva 5. Evgenin ele, jossa hän ojentaa käden ulos kuin tarjottimen.
Piirtäjä: Yibang Long

Tässä esimerkissä Evgeni ehdottaa, että jos videon lapsi olisi näytöskävelyn lopuksi heittänyt yleisölle lentosuudelman, olisi lapsen performatiivi ollut hänelle ”liian tyttömäinen ja aika outo”. (r. 1–11) Tällaisessa mahdollisessa tilanteessa Evgeni ei olisi voinut enää olla lapsen kaveri. Evgeni tahtoo kuitenkin itse performoida liikkeen, joka on hänestä ”liian tyttömäinen”. Olisiko videossa esiintyvän lapsen performatiivissa jotain kiehtovaa? Aiemmin haastattelussa Evgeni toi ilmi, ettei hän voi vastata kaveruutta koskevaan kysymykseen, koska ei tunne lasta videon perusteella tarpeeksi hyvin. Tästä huolimatta lapsen sukupuolen ilmaisun rajat tulevat hänellä vastaan haastattelussa kehollisesti kuvatun esimerkin kautta. Näin ollen tässä haastattelukatkelmassa Evgeni esittää, että kaveriksi ei voi hyväksyä sellaista henkilöä, jonka sukupuolen ilmaisu ei häntä miellytä tai

rikkoo liiaksi hänen käsitystään sukupuolen ilmaisun normeista. Tämä Evgenin päätelmä myötäilee Huukin (2010, 71–72) huomiota siitä, että maskuliinisuuksien valta-asemassa korkealla olevat pojat voivat päättää, mikä on hyväksyttävää sukupuolen ilmaisua muilta pojilta luokkaympäristössä.

Myös Evgenin haastattelussa toistuu luonnehdinta outoudesta, mikä rakentaa tätä poikkeavan pojan kategorisaatiota. Kategorian jäsenyydessä epäonnistuminen (Juhila, 2012, 206) on yksi poikkeavan pojan kategorisoinnin piirre. Tässä esimerkissä videon lapsi epäonnistuu kategorian ”poika” jäsenyydessä. Evaldssonin (2005) tutkimuksessa varhaisnuorten poikien kesken tytöksi haukkuminen viesti vertaisryhmän pojalle tämän epäonnistumista tuottaa kategoriaan hyväksytyjä ominaisuuksia kuten maskuliinisuutta ja tekevät tästä poikkeavan pojan. Sama ilmiö voi kaikua Evgenin käyttämässä tyttömaisuuden määreessä kuten muissakin tällä määreellä videon lasta kuvaavissa haastattelupuheissa. Koska yhteisön jäsenet haluavat kategorianalyysin mukaan säilyttää normaaliksi mielletyn asiantilan, nähdään lapsen performatiivi epänormaalina eli ”tyttömaisen” pojan performatiivina.

Monet lapset myös kertoivat, että eivät ole nähneet lasta, joka käyttäytyisi videon lapsen tavalla. Osa kuitenkin kertoi nähneensä vastaavaa performatiivia, mutta toisenlaiseen kehoon yhdistettynä, kuten Joukon ja Romeon (12- ja 11-vuotiaat) haastattelukatkemassa, jossa kaksikko luonnehtii videon lapsen kävelytyyliä naiselliseksi.

1. IH: Mitä toi niinku teki tossa videossa teiän mielestä? Mitä siin tapahtu?
2. J: (päälle) Se käveli.
3. R: Se-se on vä-vä vähän niinku mallit, ku ne kävelee.
4. J: Ja teki jonku liikkeen sillee ”woo” (avaa kädet ja nojaa taakse tuolilla).
5. J: Niin, sit se ilme sit se käveli takas.
6. R: (päälle) Takas.
7. IH: Joo.
8. R: Se ihan käveli kuin nainen.
9. IH: Joo.
10. R: Se näytti siltä.
11. J: Se näytti...
12. R: (päälle) ...se (??) vähän näytti jotai...
13. IH: Mm.
14. J: **Se näytti joltai...teini-ikäselts naiselt, mikä kävelee sillee, et tota...**
15. R: (päälle) Nii, nii mut!
16. J: ...peppu (?) heiluu.

17. R: (päälle) Näytti pojalta!
18. J: Se oli varmaan poika.
19. R: Joo.
20. IH: Joo, mut sit se käveli niinku...
21. R: Niinku tytöt...
22. J: (päälle) Erikoisesti (?)
23. IH: ...nainen?
24. R: Tai ehkä se halua olla nainen, mut se on poika.
25. IH: Joo.
26. R: Ta-tai tyttö.
27. IH: Ai et sen vois päätellä siit kävelystä vai?
28. R: Nii.
29. IH: Joo.
30. R: Nii, ehkä.
31. IH: Mikä siit sen liikekielest tai siit teki semmosen, et teille tuli semmonen olo, et se käveli ku nainen?
32. J: No must se ku se heilutti sen...
33. R: (päälle) ...lantio!
34. J: ...peppua ku se käveli.
35. R: Nii..nii tavallaan tota noin heilutti (heiluttaa ilmaa käsiensä välissä).
36. J: kaikki teinit kävelee samalla tavalla.

Jouko ehdottaa, että videon lapsi kävelee kuin teini-ikäinen nainen (r. 14). Tässä vaiheessa kaksikolle tulee ristiriita performatiivin ja sukupuolen tulkinnan välillä (r. 17–26). Romeo esittää, että videon lapsi näytti pojalta, ja Jouko hyväksyy tämän väitteen sulke-malla keskustelun sanomalla ”se varmaan oli poika”. Myöhemmin Romeo ehdottaa, että videon poika kävelee ”niinku tytöt”. Näin haastateltavat asettavat videolla esiintyvän lap-sen poikkeavan pojan kategoriaan, koska tämä ”kävelee kuin tyttö”. Haastateltavat tun-nistavat videon lapsen kävelytyylin, jonka he yhdistävät teini-ikäisiin naisiin sekä heidän heiluviin lantioihinsa ja peppuihinsa (r. 32–36). Tällainen mahdollinen teinien sukupuolen ylikorostaminen performatiivilla kuten kävelytyylillä lienee tunnistettava ilmiö. Joukon ja Romeon naisvartalon esineellistäminen sen sijaan liittyy esimerkiksi Renoldin (2003) te-kemään huomioon siitä, että heteroseksuaaliset fantasiat ja naisen esineellistäminen nostavat poikien suosiota vertaisryhmässään.

Olen tässä alaluvussa kirjoittanut siitä, kuinka videon lapsi tuotetaan poikkeavan pojan kategoriaan ja millaisia keinoja tässä prosessissa käytetään. Videon lapsen outouden ja tyttömäisyyden korostamisen ohella haastateltavat esittivät myös lasta puolustavia se-

lontekoja ja kilpailevia kategorioita kuten sukupuolen ”tyttö”. Seuraavaksi siirryn kirjoittamaan toisesta lasten tekemästä kategorisaatiosta, jonka olen nimennyt kiusatun kategoriaksi.

6.3 Kiusatun kategoria

Videon lapsen performatiivin kulttuurisesta sopimattomuudesta voi kertoa se, miten tämä haastattelupuheessa asetettiin kiusatun kategoriaan. Kategoriat ovat hierarkkisia toisiinsa nähden (Juhila, 2012, 207-208), ja voisikin esittää, että poikkeavan pojan kategorian ohella kiusatun kategoria on ennemminkin alisteinen kuin valtaapitävä kategoria. Tämä voi kertoa siitä, että kyseistä performatiivia ilmaiseva lapsi on altis tulla kiusatuksi tai pilkatuksi. Toisaalta oli kiinnostavaa, kuinka tietoisesti haastatellut lapset suomivat sosiaalisia hierarkioita ja esittivät myös erilaista sukupuolen ilmausta puolustavia puheenvuoroja. Lapset myös avasivat luokahuoneen kompleksisuutta aikuiselle tutkijalle.

Huoli siitä, että videon lasta kiusataan sukupuolen ilmaisun perusteella, näkyi esimerkiksi Sannan ja Miran (10- ja 9-vuotiaat) haastattelussa. Oheisessa haastattelukatkelmassa Sanna ja Mira puhuvat lapsen mahdollisesta kiusaamisesta ja tuovat esiin ajalle tyyppillisen kertomuksen kiusaamisesta sosiaalisessa mediassa.

1. **S:** Nii voi olla et nyt ne...et ehkä ne alkais kiusata sitä ja se ois vähän...sillee..niin tai...
2. **IH:** Miks ne alkais kiusata sitä?
3. (M ja S aloittavat yhtä aikaa)
4. **S:** Sano sä vaan...tai sanoksmä(?)
5. **IH:** Te voitte vuorotellen.
6. **S:** No ehkä siks kosk se sen ilme kun se teki sen liikeen ja sit sen ilmeen...ehkä joku kun se oli kuvattu tosta, nii ehkä joku muukin oli kuvannu sitä ja sit se latus sen niinku sille nettiin...ja ehkä ne muut alkais sit kiusata sitä siel...(??) mut ei kyl näytä siltä, et näyttäis silt.
7. **IH:** Mm (päälle)
8. **M:** Jos ne vaikka...tai josse... vaikka...jos jotkut siellä yleisössä olis vaik kiusannu sitä (??) kaa, nii jos se ois niinku halunnu näyttää niille, et siel kostaa tai jotain semmosta..
9. **IH:** Okei!
10. **M:** Ja sitten ne pojat...tai tytöt, jotka ois kiusannu sitä, niin ne vähän pelkäis sitä.
11. **IH:** Joo. No miks sitä ois voitu kiusata?

12. S: Noo...ehkä sen ilme tai sen niinku liikkeet ja kun se käveli niin itsevarmasti ja sillee ja ne liikkeet ja sillee, niin ehkä se oli muiden mielestä aika sillee hauskaa, mut oli se kyl aik sillee hienoa tai sellast...
13. IH: Mm (päälle)
14. S: ...et se uskals tehdä sen kaikkien edessä. Niin, mut ehkä se niinku...
15. IH: Mm.
16. M: Niin tai jos vaikka se tekis...tai se ois vaikka semmosessa harrastuksessa, mitä kukaan muu siltä luokalta pojat pojista ei tekis tai ois semmosessa harrastuksessa...
17. IH: Mm (päälle)
18. M: ...tai sitten jos kaikki muut siinä samassa harrastuksessa tai siinä ryhmässä ois tyttöjä...
19. IH: Joo (päälle)
20. M: jolloin se ois poika... niin sit sitä kiusattas(?)
21. S: Nii ja ehkä ne myös kiusais tai niinku Mira sano, et ehkä sillee "hahaa, et toi on tytöille!" vaik se ei oo totta sillee.
22. IH: Ai se harrastus vai? (päälle)
23. S: Nii.

Sanna esittää katkelman alussa näkemyksensä siitä, että video on mahdollisesti julkaistu myös jollain muulla alustalla, jossa lasta kiusattaisiin, mutta hän vetäytyy puheenvuoronsa lopuksi tästä näkemyksestä (r. 1 ja 6). Mira tulkitsee, että lapsen ylpeä ilme voisi olla kosto mahdollisille kiusaajille (r. 8). Mira jatkaa tätä tulkintaa ja kuvittelee edelleen, että kiusaajat mahdollisesti pelkäävät videossa esiintyvää lasta, koska hän on niin ylpeä. On mielenkiintoista, kuinka Mira kyseisessä puheenvuorossa asettaa ensin pojat kiusaajien rooliin ("ja sitten ne pojat") ja vasta sen jälkeen tuo esiin mahdollisuuden tytöistä kiusaajina (r. 8 ja 10).

Tämän jälkeen haastateltavat rakentavat yhdessä kuvauksen videon lapsen sukupuolituneesta harrastuksesta, jossa videon lapsi olisi tyttöjen joukossa ainoa poika (r. 12–21). Sanna myös esittää *puolustavia puheenvuoroja* kuvaillessaan lapsen liikekieltä ja puolustaessaan pojan oikeutta harrastaa mieleistään lajia sen tyttövaltaisuudesta huolimatta (r. 12 ja 21). Näillä puheenvuoroilla Sanna selkeästi erottaa itsensä kiusaajien kategoriasta ja asettuu vastarintaan.

Samankaltaista pohdintaa videon lapsen kiusaamisesta oli muissakin haastatteluissa. Joukon ja Romeon (12- ja 11-vuotiaat) haastattelussa kaksikko pohti varsin suorasukaisesti heidän omaa asemaansa kiusatun kaverina ja sen vaikutuksesta ryhmädynamiikkaan fiktiivisessä tilanteessa.

1. IH: No jos me oletetaan, et se vaik puhuis vaik suomee, et te pystyisitte niinku kommuni-koimaan tai sillee, nii olisittekste sitte (lapsen kaveri)?
2. R: Ehkä.
3. **J: (päälle) No...jos...jos se ois normaal....jos se ei normaalisti kävelis tol-lee ja sit tee tommosii juttuja, nii mä en ehkä...**
4. R: (päälle) Nii, nii.
5. **J: ...koska se ois vähän erikoista olla ihmisen kaa, mikä kävelee...**
6. IH: (päälle) Joo.
7. R: (päälle) Nii.
8. **J: ...ja puhuu (?). Jos se puhuu samanlailla ja luonteeltaan samanlainen, nii sitten ei.**
9. IH: Joo, se ois vähän niinku erikoista?
10. J: Joo.
11. R: (päälle) Nii, joo.
12. IH: No mitä se tekee niinku itelle, jos on semmosen tyypin kaa, niinku kaverin kaa, joka on tosi tosi erikoinen?
13. J: No...no.
14. R: No se kyl kyl vähän nolestuttaa vähän ehkä.
15. IH: Joo.
16. **J: Jos jotkut (?) muut kättelee vähän sillee, et ”mitä”**
17. R: (päälle) Niin sillee.
18. J: Tai...
19. R: Jos sä kävelet siin vieres sen kaa.
20. **J: Tai muut kaverit, mitä ois, nii ne vois vähän alkaa niinku...**
21. R: Sillee niinku...
22. **J: ... tota arvioimaan sua vähän erikoisesti.**
23. IH: (päälle) Joo.
24. **J: ...sosiaaliset suhteet alkais heikkenee sen mukaan.**
25. IH: Joo. Et jos on vaik semmosen kaveri, joka on vaik niinku tommonen tosi erikoinen, nii...
26. **J: Joo. Nii kaikki vois kattoo sitä. Tai no en mä kyl tiedä. Jos kaikki kattois sit hy-vällä, nii sitte ehkä. Mut sit jos ois semmone kaveri ja kaikki ajattelis siitä oudosti, nii sit menettäis kaikki muut kaverit.**
27. IH: Joo.
28. R: (päälle) Nii.
29. J: Nii se ei ois kyl kiva.
30. IH: Se riippuisko se sit myös siitä, et mitä ne muut ajattelis, vaik siin luokassa, jos te oisitte samal luokal, nii siitä?
31. J: (päälle) Joo.

Katkelman aluksi Jouko tuottaa tulkinnan videon lapsesta ”ei-normaaliksi” eli kategorisoi hänet poikkeavan pojan kategoriaan erikoislaatuisuutensa vuoksi (r. 3). Jouko aprikoi, että jos lapsen elekieli edustaa myös tämän puhetapaa ja luonnetta, niin kaveruus olisi mahdotonta (r. 5 ja 8). Myöhemmin haastattelijan aloitteesta ruvetaan puhumaan omasta asemasta luokan sosiaalisessa hierarkiassa. Lapset kuvaavat, kuinka videon lapsen kaltaisen kaverin läsnäolo voisi nolostuttaa, minkä jälkeen huomio siirtyy omista tuntemuksista muiden reaktioihin. Jouko esittää, että muut kaverit voisivat ”alkaa arvioimaan sua vähän erikoisesti” ja sanoo selkeästi, että sosiaaliset suhteet saattaisivat heiketä videolla esiintyvän lapsen kaltaisen kaverin myötä (r. 16–24). Tämän jälkeen Jouko pohtii, että kaveruus voisi olla mahdollista, mikäli ”kaikki kattois sitä hyvällä” (r. 26). Tämä huomio kertoo mielenkiintoista tarinaa koululuokan sosiaalisista suhteista ja hierarkioista, joissa muiden, oletettavasti hierarkiassa korkealla olevien, lasten mielipiteet vaikuttavat kaverisuhteisiin ja toisten lasten kohtaamiseen. Voisiko tämä vaikuttaa myös kiusaamiseen? Jo aiemmin on havaittu (esim. Huuki, 2010, 72–74), että maskuliinisuuden toisintekijöillä ei ole valtaa muihin poikiin ja toisintekijät viettävätkin aikaa useimmiten yksin tai keskenään. Joukon ja Romeon aineistokatkelmassa näkyy, millainen suhtautuminen pojilla, joilla on mahdollisesti jonkin verran valtaa vertaisryhmässään, voi olla maskuliinisuuden toisintekijöihin.

Olen tässä alaluvussa kirjoittanut kiusatun kategoriasta. Kolikon toinen puoli on rohkeuden puhetapa, jolla aineistossa puhuttiin videolla esiintyvistä lapsesta. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan tätä puhetapaa ja sen avulla tehtyjä jäsennyksiä.

6.4 Rohkeuden puhetapa

Tässä luvussa selvitän kiusatun kategorian vastavoimaa eli rohkeuden puhetapaa. Kirjoitan tietoisesti puhetavasta enkä kategoriasta. Kategorisaatio on Juhilan ym. (2012, 18) mukaan ihmisten ja asioiden luokittelua sekä nimeämistä niitä vastaaviin kulttuuriin sidottuihin kategorioihin. En kuule aineiston haastattelupuheessa muodostettavan yksittäistä rohkean kategorian, vaan ennemminkin moniäänisiä puhetapoja siitä, miten videon lapsi ja tämän performatiivi näyttäytyvät rohkeina. Kyseessä on näkemykseni mukaan siis ennemminkin diskursiivinen nosto kuin itsenäinen kategoria.

Esimerkki rohkeuden puhetavasta on kiinnostavasti Joukon ja Romeon (12- ja 11-vuotiaat) haastattelusta, jossa he pohtivat myös videon lapsen kaveruutta suhteessa omaan

sosiaaliseen asemaan luokassa. Tässä katkelmassa he näkevät lapsen performatiivin rohkeana ja jopa osin vapauttavana:

1. IH: Nii, miten te kuvailisitte sitä lasta, joka oli siinä öö videossa?
2. J: No...
3. **R: Nii, sen voi sanoo, et se ei oo niin niinku sillee ujo, et se tavallaan niinku...**
4. J: (päälle) Vähä niinku sillee...
5. **R: ...uskaltaa tehdä rohkeemmin.**
6. IH: Joo.
7. **J: Et uskaltaa tehdä tollai.**
8. **R: (päälle) Et meiän luokalta...**
9. **J: (päälle) ...ei viittis**
10. **R: ...monet pojat ei uskalla yhtään tehdä tollasii juttui.**
11. IH: Joo.
12. **J: Enkä mäkään.**

Tässä haastattelukatkelmassa Romeo kuvaa lasta "ei-ujoksi" ja alkaa puhua "rohkeammin tekemisestä" (r. 3 ja 4). Jouko liittyy tähän puhetapaan kuvaamalla, kuinka kyse on uskaltamisesta (r. 7). Romeo tuo tähän kohtaan keskustelua omakohtaisen esimerkin koululuokastaan, jossa useat pojat eivät uskaltaisi esittää itseään kuten videon lapsi, jonka haastateltavat sukupuolittavat pojaksi (r. 7–12). Jouko nimeää itsensä tällaiseksi Romeon kuvaamaksi koululuokan uskaltamattomaksi pojaksi. Tämä uskaltaminen tai uskaltamattomuus kielinee maskuliinisen vallan piilevistä rakenteista. Hierarkiassa korkeimmilla olevilla maskuliinisuuksilla vaikuttaa olevan valtaa ilmaista sukupuolta laajemmalla repertuaarilla kuin esimerkiksi maskuliinisuuden toisintekijöillä. Huukin (2010, 88–89) tutkimuksissa yläkouluikäisten poikien valtaapitävät saattoivat näyttää muille pojille homoseksuaaleja performansseja kuitenkin menettämättä omaa asemaansa vertaisryhmän huipulla. Huukin (2010, 88–89) mukaan nämä performanssit sekä ylläpitivät että purkivat heteroseksuaalista matriisia eli heteroseksuaalista valtajärjestystä. Kenties Romeo ja Jouko tiedostaen tai tiedostamatta kuvaavat tämän kaltaista tilannetta: suurin osa pojista ei ole luokahuoneen valtaapitäviä, joten he eivät voisi esittää itseään videon pojan performatiivilla menettämättä statustaan. Näkevätkö Jouko ja Romeo tällaisessa performativiteetissa heteroseksuaalista matriisia vastustavaa performatiivista potentiaalia?

Jonkinlainen ihailu videon lapsen performatiivin rohkeutta kohtaan näkyy myös myöhemmin samassa haastattelussa. Tässä katkelmassa puhutaan tanssimisesta.

1. IH: Mistä se voi johtuu, ettei uskalla tehdä semmosii tai miten sä...
2. R: (päälle) Ku...
3. J: No mun mielest se on jotenki sillee niinku mm...
4. IH: Mm?
5. J: ...se ei vaan jotenki...tai no mä en ainakaan oo ikinä tanssinu sillee...
6. IH: Joo?
7. **J: ...ja jotenki mä siis. Monet pojat harrastaa tanssii, ei siin mitään, mut jotenki mä en vaan kuvittele...jotain poikaa tanssimassa. Kyl mä vaan ymmärrän sen ihan täysin. Ja kyl se sillee on ihan normaalii, mut mä en vaan ymmärrä sitä jotenkin.**
8. IH: Jep.
9. J: Koska mä en ite tykkää ollenkaan tanssii.
10. IH: Mitäs sä ajattelet?
11. R: No niin, mut mä-mä-mä en ihan niinku tykkää tanssii...
12. IH: Mm?
13. **R: Nii se on ehk niinku sama niinku, et nyt tota noin ne me-meiän luokan pojat on niin ujoja, ettei vaan niinku niinku halua.**
14. **J: Ja kaikki muutki pojat oikeestaan. No on jotain rohkeita...**
15. R: (päälle) Jep (?).
16. J: Mut ainaki tohon tarvii rohkeutta.

Jouko (r. 7) kuvaa ensin sitä, kuinka hän ei voi ymmärtää, miksi joku poika haluaa tanssia. Tällainen harrastus on siis Joukon mielessä mahdoton, mikä kielinee pojille ja tytöille sopivien harrastuksien olemassaolosta (ks. Pawlowski ym., 2015). Erityisesti poikien tanssiharrastus aiheuttaa vahvoja tunteita vertaisryhmässä (Gard, 2008). Joukon pohdinnan jälkeen myös Romeo vahvistaa, ettei hän pidä tanssimisesta (r. 11). Sitten Romeo kuvaa, että ujuden vuoksi pojat eivät mahdollisesti halua tanssia tai tehdä videon lapsen performatiiville tyypillisiä eleitä (r. 13). Jouko kertoo, että kyseessä on hyvin tyypillinen ilmiö sanomalla "kaikki muutkin". Hän kuitenkin nostaa esiin, että on ilmeisesti olemassa joitakin rohkeita poikia, jotka uskaltavat olla kuin videon lapsi (r. 14 ja 16).

Toisluokkalaiset Arja ja Lisa tuovat rohkeuden puhettavan esiin toisessa valossa. He kuvaavat, kuinka heidän pojaksi luokittelemansa lapsi on rohkea ollessaan mukana tyttövaltaisessa muotinäytösryhmässä.

1. IH: (päälle) Joo. Joo. No miten te sanoisitte, millanen toi lapsi oli sellaselle, joka ei oo nähny tota videota? Jos teiän pitäis selittää.
2. **A: Öö, se oli niinku sellanen...ainaski ehkä vähän rohkee!**
3. IH: Joo.
4. **A: Ja sitte öö muodikas?**
5. IH: Joo. Mitä sä ajattelet?

6. L: No ehkä ihan samaa.
7. IH: Joo. Millee se oli rohkee?
8. **A: Että se niinku menee mukaan tollasiin ja...**
9. L: (päälle) Noku se...
10. L: Ku ömm ömm tuol oli aika paljon tyttöjä...

Tässä aineistokatkelmassa vaikuttaa siltä, että rohkeus liittyy nimenomaan esiintymiseen eikä performatiiviin. Arja sanoo, että lapsi on rohkea mennessään mukaan oletettavasti esiintymistilanteeseen (r. 2). Lisa tuo tähän mukaan sukupuolinäkökulman (r. 8-10). Poikana esiintyminen tyttövaltaisessa paikassa on hänen mukaansa rohkea teko. Kuvaako tämä päätelmä sitä, että harrastusten lisäksi on olemassa poika- ja tyttövaltaisia paikkoja, joiden rajoja ei sovi ylittää? On poikien paikat ja tyttöjen paikat. Rajanylitys vaatii rohkeutta rikkoo tällaista sukupuolten valtajärjestystä.

Olen tässä alaluvussa paneutunut rohkeuden puhetapaan aineistossani. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan suvaitsevaisuuden puhetapaa, joka on toinen aineistosta tuotettu puhetapa.

6.5 Suvaitsevaisuuden puhetapa

Suvaitsevaisuuden puhetapa lasten haastattelupuheessa kuului tietynlaisissa ilmauksissa, jotka eivät vaikuttaneet tulevan ensisijaisesti lasten itsensä suusta. Tämä ilmiö resonoi auktorisoidun selittäjän kanssa siten, että puheenvuorossa lainataan auktoriteetin avulla toisen ääntä (Juhila, 2012, 157–158). Tämä auktoriteetti jää kuitenkin suvaitsevaisuuden puhettavan puheenvuoroissa nimeämättä. Santerin ja Alexin haastattelussa tällainen puheenvuoro lausutaan, kun haastattelun heitä videon lapsen performatiivista.

1. IH: Joo. No oisittekte ton videolla esiintyvän lapsen kaveri ton videon perusteella?
2. S: Joo.
3. A: Joo.
4. IH: Miks?
5. **S: No kaikki on kaikkien kavereita.**
6. IH: Mm.
7. **A: Nii. Ihan sama.**

Santeri perustelee valintaansa haastattelukatkelmassa sanomalla, että ”kaikki on kaikkien kavereita” (r. 5) Alex yhtyy tähän puheenvuoroon (r. 7). Voidaan ehdottaa, että San-

teri tahtoo puheenvuorollaan osoittaa Mietolan (2014, 197–198) kuvaamaa *koulukulttuurista kompetenssia*: Santeri tietää, kuinka tällaiseen kysymykseen kuuluu vastata ja antaa vastauksen, jonka hän olettaa miellyttävän haastattelijaa. Tahtoon luoda koulukulttuurista kompetenssia vaikuttaa myös haastattelutilanteen rakentama positio, jossa haastateltava on asiantuntija-asemassa (Mietola, 2014, 197). ”Kaikki on kaikkien kavereita” kuulostaakin tilanteellisen kompetenssin osoittamisen lisäksi ”vieraalta sanalta” (ks. Bakhtin & Holquist, 1981). Tällainen ”vieras sana” voikin olla merkki moniäänisyydestä tekstissä tai puheessa, jolloin puheenvuorosta kaikuvat taustalla vaikuttavat merkitykset. Olisiko esimerkiksi niin, että koulussa on puhuttu kaveruudesta sellaiseen tapaan, että kaikkien tulee olla kaikkien kavereita? Näin ollen Santeri kokee tämän lauseen toistamisen ”oikeaksi vastaukseksi” kysymykseen.

Suvaitsevaisuuden puhetavassa lienee kyse myös kulttuurisesti hyväksytystä puhetavasta koulussa, mikä näkyy esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, joissa korostetaan kulttuurista moninaisuutta rikkautena sekä tietoa sukupuolen moninaisuudesta (POPS, 16, 18). Haastateltavat halunnevat näin performoida koulukulttuurista kompetenssiaan aiheesta, mikä kuuluu Kirsikan ja Liinan haastattelussa.

1. **IH: Mietittekste...viel yks juttu tosta videosta...mietittekste, et se oli oma itsensä vai et se esitti jotakin?**
2. **K: No se voi olla oma itsensä tai esittää. Ei sil oo mun mielestä väliä.**
3. **L: Mun mielestä...ei oo välii myöskään.**
4. **IH: Okei. Hehe. Mistä sen voi tietää, onks se oma itsensä vai esittääkse jotain?**
5. **L: Noku se ...koska pojatki voi tanssia ja tehä semmosii kauniit liikkeitä ja kivoi liikkeitä.**
6. **K: No koska tytöt ja pojat...ne on kaikki samanarvosii ja ne tehä ihan mitä ne haluaa, must tuntuu.**
7. **L: Sä oot oikeesti nero.**
8. **K: Ja mitä sä tarkoitat tolla?**
9. **L: Et sä oot nero, et keksit kaikkee hyvää.**

Kirsikka tuo haastattelukatkelman alussa esiin, että pitää kysymystä esittämisestä ja aitoudesta irrelevanttina (r. 1–2). Liina on samaa mieltä (r. 3) Tämän jälkeen yritän haastattelijana saada vastauksen kysymykseeni ja muotoilen saman kysymyksen uudestaan. Liina vastaa sanomalla ”...pojatkin voi tanssia ja tehä semmosii kauniit liikkeitä...” (r. 5) Liinan ilmaus pitää sisällään liitepartikkelin *-kin*, joka luo kuvaa siitä, että kuitenkin tytöt ensisijaisesti tanssivat ja tekevät kauniita liikkeitä. Kirsikka jatkaa Liinan puheenvuorosta

toteamalla, että ihmiset ovat sukupuolesta riippumatta ”samanarvosii” (r. 6). Sana ”samanarvoinen” vaikuttaa tässä puheenvuorossa Raevaaran (2000, 32–34) kuvaamalta kaiutetulta näkökulmalta. Tässäkin puheenvuorossa mahdollisesti lainataan nimeämättömän auktoriteetin ääntä. ”Samanarvoinen” kuulostaa epäodotuksenmukaiselta sanalta kuuluakseen toisluokkalaisen repertuaariin, mutta toisaalta Kirsikka päättää puheenvuorossa sanomalla nimenomaan ”musta tuntuu”, mikä viittaa hänen omaan mielipiteeseensä.

Puheenvuorollaan Kirsikka myös performoi koulukulttuurista tietämystä, minkä Liina huomaa (r. 7–9). Liina kutsuukin Kirsikkaa ”neroksi” ja kun Kirsikka pyytää selvennystä, kuvaa Liina sanan hänelle. Liinan selitys ”...nero....et keksit kaikkee hyvää” kuvaa hänen hyväksyntäänsä Kirsikan antamaan selitykseen sukupuolen ilmaisun moninaisuudesta. Kirsikan elekielestä ja omasta performatiivista vaikuttaa käyvän selville, että hän pitää itseään kompetenttina koulukulttuurin tuntijana. Hänen asentonsa on avoin, eikä hän juuri epäröi vastauksissaan, vaan näyttää omaksuneen haastattelun asiantuntijaroolin hyvin luontevasti.

Tässä alaluvussa olen pohtinut suvaitsevaisuuden puhetavan ilmentymistä ja sen syitä sekä niitä positioita, joita lapset haastattelussa puhetavan avulla ottivat. Tämän toisen aineiston analyysiluvun jälkeen kirjoitan tutkielman luotettavuudesta.

7 Tutkielman luotettavuus

Tutkielman luotettavuutta tarkastellaan tässä pääluvussa suhteuttamalla tutkimusta yleisiin tieteelliselle tutkimukselle asetettuihin eettisiin periaatteisiin sekä tutkielmassa käytettyyn metodologiaan. Luotettavuustarkastelun tavoitteena on esitellä tutkijana tekemiäni valintoja sekä perustella niitä. Tähän kuuluu myös itsekritiikki.

7.1 Tutkielman eettisyydestä ja luotettavuudesta

Tässä tutkielmassa olen noudattanut tutkimuseettisen neuvottelukunnan periaatteita humanistiselle, yhteiskunnalliselle ja käyttäytymistieteelliselle tutkimukselle. Näistä periaatteista ensimmäinen on haastateltavien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen (TENK, 2009). Tämän vuoksi keräsin haastateltavien lasten huoltajilta suostumusasiakirjat (liite 6), jossa nämä antoivat suostumuksensa lapsen osallistumisesta tutkimukseeni. Tutkimusluokkieni vanhemmista noin puolet antoi suostumuksensa lapsensa osallistumiseen. Koska lapset olivat alaikäisiä, tarvittiin vanhempien suostumus. Tukeakseni lasten toimijuutta ja itsemääräämisoikeutta kysyin suostumusta kirjallisesti myös heiltä itseltään (liite 7). Kävin oheisen asiakirjan myös suullisesti läpi haastattelutilanteessa. Yksi lapsi kieltäytyi haastattelusta. Niissä haastatteluissa, joissa haastattelut järjestettiin koulun kautta, oli kaupungilta hankittu tutkimuslupa. Osassa haastatteluista koulu ei ollut osallisena, vaan nämä lapset rekrytoitiin haastatteluihin verkostojen kautta.

Toinen tutkimuseettisen neuvottelukunnan periaate on vahingoittamisen välttäminen. Tätä varten sanallistin sen, että haastattelutilanteesta saattoi lähteä, jos ei enää halua osallistua tutkimukseen. Pysin noudattamaan turvallisen tilan periaatteita esimerkiksi sillä, että en sukupuolittanut lapsia haastattelutilanteessa. Yritin luoda haastatteluissa turvallisen ja ei-arvottavan keskusteluilmapiirin, joka tukisi lasten uskallusta esittää näkemyksiään. Tutkimuksen haitallisuutta arvioi myös kaupunki ja totesi sen olevan tutkittavia haittaamaton.

Kolmas periaate liittyy tutkittavien yksityisyyteen ja tietosuojaan. Toimitin kaupungille sekä tutkimuksen tietosuojaselosteen että tutkimuksen vaikutusarvioinnin, jonka he kävivät läpi juristien kanssa. Tämä johtui siitä, että tutkimuksessani kerättiin yhdisteleviä biometrisiä tietoja kuten videokuvaa ja ääntä. Lapsille keksittiin pseudonyymit, joita olen käyttänyt tässä tutkielmassa heidän yksityisyyttään suojellakseen. Tutkittavista piirretyt kuvat (luvut 5.1, 5.2 ja 6.2) toteutettiin anonymisoidusti. Piirtäjä Yibang Long piirsi lapset säilyttäen kehonmuodot ja ilmeet, mutta muokaten valon ja varjon suhdetta, mikä tekee

piirroksien lasten yhdistämisen kehenkään yksittäiseen henkilöön mahdottomaksi. Näin ollen pysäytyskuvat esittävät haastateltavien hetkellisten reaktioiden informaation, mutta anonymisoivat haastateltavat.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tuomi ja Sarajärvi (2009) huomauttavat, että laadullisen tutkimuksen subjektiivisuus ja pohdinta tekevät luotettavuuden arvioinnista haastavaa. Koenkin, että tutkijana oman tutkimuksen arvioiminen on vaikeaa: tutkimusprosessi on muodostunut niin omaksi, että sen luotettavuuden arviointi tuntuu hyvin henkilökohtaiselta. Tutkijana olen kuitenkin velvollinen arvioimaan tutkimukseni luotettavuutta. Tutkimukseni tulokset vastaavat aikaisempien tutkimusten tuloksia, mutta esittävät myös hieman avarampia ja monimuotoisempia lasten näkökulmia sukupuolesta.

Aineistossa on myös paljon sellaista puhetta kuvista ja videosta, jotka eivät liity sukupuolen ilmaisuun. Tällaiset kohdat olen rajannut tutkimukseni ulkopuolelle. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 92) kirjoittavat siitä, kuinka tärkeää on tutkimusongelmaan keskittyvä aineiston rajaaminen sekä rajattuun aineistoon kohdennettu perinpohjainen analyysi. Tutkimuksen tekemistä ovatkin ensisijaisesti ohjanneet tutkimustehtävä ja seuraavaksi tutkimuskysymykset. Tutkimuksen analyysiprosessi on ollut pitkä ja monimuotoinen. Tutkielman metodologian soveltuvuutta pohtivassa alaluvussa pureudun lisää siihen, miten kategoria-analyysi ja diskurssianalyysi ovat omalta osaltaan vaikuttaneet tutkimuksen muodostumiseen. Aineisto, analyysi ja tulokset vastaavat kuitenkin mielestäni hyvin toisiaan ja tuottavat jäsennyksiä sukupuolen ilmaisusta. Vaikka tutkimuksella periaatteessa pyritään yleistettävään tietoon, en kuitenkaan halua peitellä tutkijaposition osuutta tutkimuksen rakentumisessa. Tutkijapositiona en ole kuitenkaan työskennellyt yksin, vaan tutkimusryhmän jäsenenä. Tutkimusryhmässä esimerkiksi tutkimuskysymyksiä, virikekuvia ja -videota on pohdittu monen ihmisen kesken. Tieteentekemisen juniorina tämä on myös mielestäni parantanut tutkimuksen aineiston luotettavuutta.

Tiede ei myöskään minun tiedekäsitykseni mukaan muodostu niin, että jotain ”löydetään”. Tutkija on tutkimuksen *tekijä*. Näin ollen kriittinen oman tekstin lukeminen, yliopistolta saatava ohjaus ja tutkielman luetuttaminen muilla ihmisillä ovat parantaneet tutkielman luotettavuutta.

7.2 Tutkielman metodologian soveltuvuudesta

Tutkielman metodologiassa on käytetty kategoria-analyysia sekä diskurssianalyysia. Kategoria-analyysin voimavarana on jäsenellä erilaisia kategorioita, jotka rakentavat sosiaalisia rakenteita. Metodin tarkoitus ei ole toisintaa näitä rakenteita, vaan mahdollistaa niiden kriittinen tutkiminen. (Juhila ym., 2012, 36–41.) Tällaisen analyysimenetelmän kautta tutkimustulosten julkistaminen voinee myös johtaa kategorioiden kyseenalaistamiseen, joustoon ja avautumiseen. Sosiaalisten rakenteiden liikkuvuus on osa niitä ja tämän liikkuvuuden lisääminen on yksi tutkimukseni tarkoituksista.

Toinen tämän tutkimuksen tarkoituksista oli antaa lasten puhua sukupuolen ilmaisusta. Osa haastatteluista tapahtui koulussa, jossa lapset ovat yleensä alisteisia aikuisen valalle. Tällaiseen ”opettajarooliin” joutumista pyrin vastustamaan olemalla esimerkiksi arvioimatta lasten vastauksia ”hyvä”-tyylisillä ilmauksilla. Karlsson (2000, 59–60) kirjoittaa haastattelutilanteen aloitevallasta lapsen näkökulmasta ja kuvaa, että kolmivaiheisessa kysymys-vastaus-arvio -tyyppisessä haastatteluvuorovaikutuksessa lapsella ei ole tilaa tuoda esiin omia näkemyksiään tai aloitteitaan. Yritinkin reagoida kaikkiin vastauksiin neutraaleilla sanoilla kuten ”joo” tai ”niin”. Tutkimustilanteessa aloitevalta oli kuitenkin useimmiten minulla, koska lapset odottivat, että minä kysyn heiltä kysymyksiä. Lapsilla oli aloitevaltaa niin, että pyrin antamaan heidän puhua ja vastaanottaa heidän näkemyksiään sekä herättelemään näitä näkemyksiä joko kysymyksillä tai vaihtoehtoisesti hiljaisuudella, jolloin annoin vuorovaikutuksellista tilaa aloitteille.

Koska tutkimustavoite oli tuottaa tapoja jäsentää sukupuolen ilmaisua sekä tutkia niitä diskursiivisia tiloja, joita lapset puheessaan antavat erilaisille maskuliinisuuksille, oli metodologiavalintani mielestäni jokseenkin onnistunut. Diskurssianalyysin tavoitteena on saattaa tutkimus yhdeksi puheenvuoroksi erilaisten puheenvuorojen ketjussa kuitenkin sulkematta keskustelua: diskurssianalyttisen tutkimuksen tehtävänä onkin keskustelun herättäminen (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016.) Perinteisen reliabiliteetin tai validiteetin sijaan tutkimukseni sijoittuikin kasvatustieteen maastossa siihen paikkaan, missä tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan myös niiden muistojen, tunteiden ja ajatusten kautta, joita se lukijassa herättää (Heikkinen, Huttunen, Niglas & Tynjälä, 2005).

8 Pohdinta

Pohdintaluvussa esittelen ensimmäiseksi tutkielmani tuloksia yhteenvedonomaaisesti. Vien keskustelua tutkielman tuloksista sellaisiin kohtiin, joissa tapahtui sukupuolen ilmaisun rajanylityksiä, joita videon lapsen voisi ehdottaa tekevän. Tämän vuoksi olenkin nimenmynyt alaluvun tämän johtoajatuksen mukaan. Jatkan tästä tutkielman tulosten sovellettavuuteen. Pohdintaluvun lopuksi kirjoitan vielä mahdollisista jatkotutkimusaiheista, joiden yhteydessä esitän myös tutkielman loppusanat.

8.1 Sukupuolen ilmaisun rajanylitykset

Tässä tutkielmassa tutkittiin lasten jäsennyksiä sukupuolen ilmaisusta. Tutkimuskysymyksiä oli kolme.

1. Miten lapset reagoivat videon lapsen performatiiviin?
2. Minkälaisia kategorioita lapset rakentavat tästä sukupuolen performatiivista?
3. Millä tavoin lapset jäsentävät sukupuolen ilmaisua, erityisesti maskuliinisuuksia?

Materiaalina oli 30 alakoululaisen haastattelut, jotka oli nauhoitettu sekä koulussa toisluokkalaisten nauhoitukset) että muissa konteksteissa. Haastattelut toteutettiin kuutena toista parihaastatteluina sekä kahtena yksilöhaastatteluna. Haastatteluissa lapset analysoivat kuvia (tätä osuutta ei käytetty tässä tutkielmassa) sekä videota, jossa lapsi kävelee catwalkilla muotinäytöksessä. Haastatteluissa käytettiin puolistrukturoitua teema-haastattelua, jossa kysymykset on päätetty etukäteen, mutta haastattelutilanne on auki myös haastateltavien esiin tuomille asioille. Haastattelujen jälkeen haastattelut litteroitiin, teemoiteltiin ja niistä muodostettiin erilaisia kategorioita ja puhetapoja kategoria-analyysin ja diskurssianalyysin metodia hyödyntäen.

Alakouluikäiset analysoivat videon lapsen sukupuolen performatiivia kahdella tasolla, joita olivat välittömät ja välilliset analyysit. Välittömiin analyysihin kuuluivat haastateltavien reaktiot, joista merkityksellisimpiä olivat performatiiville nauraminen sekä performatiivista hämmästyminen. Virikevideo herätti lapsissa monenlaisia reaktioita, joista kaikkien en katso liittyvän itse sukupuolen ilmaisemiseen, vaan videon muihin seikkoihin kuten videon lapsen hammashymyyn. Liikkuvan kuvan haaste virikemateriaalina onkin visuaalisten vihjeiden monipuolisuus, joka saa katsojien kiinnittämään huomiota hyvin erilaisiin seikkoihin.

Välillisiin analyysihin kuului kaksi kategoriaa, kaksi puhetapaa sekä sukupuolen kategorisoinnin kompleksisuus, mikä ilmeni siinä, miten eri tavalla haastateltavat videon lasta sukupuolittivat. Osa haastateltavista koki, että videon poika mahdollisesti haluaa olla tyttö ja hänen performatiivinsa liittyy tähän. Toisaalta osa haastateltavista näki performatiiviteetin sukupuolesta irrallisena: tytöt ja pojat voivat tehdä mitä haluavat, kuten toisluokkalainen Kirsikka ilmaisi. Videon lapsi asetettiin myös poikkeavan pojan kategoriaan eli poikkeukseksi omasta viiteryhmästään sukupuolen ilmaisunsa vuoksi. Haastateltavat kuvasivat, että lapsi on outo ja tämän liikkeet ovat tyttömäisiä, vaikka lapsen sukupuoleksi ehdotettiin poikaa. Hän oli näin ollen poikkeava poika. Osin tähän kategoriaan liittyen videon lapsi tuotettiin myös kiusatun kategoriaan ja haastateltavat ehdottivat, että lasta olisi kiusattu esimerkiksi internetissä. Tämä aiheutti haastateltavissa yhtäältä lasta puolustavia puheenvuoroja, toisaalta pohdintaa siitä, alentaisiko kaveruus tällaisen lapsen kanssa omaa statusta luokassa.

Aineistosta identifioitiin kaksi puhetapaa, joista ensimmäinen oli rohkeuden puhetapa. Videon lasta kuvailtiin rohkeaksi, mitä perusteltiin sillä, että hän uskaltaa ilmentää itseään rohkeammin ”kuin muut pojat” ja uskaltaa myös esiintyä tyttövaltaisessa ryhmässä. Tässä puhetavassa kuului käsitys siitä, että tyttöjen ja poikien tulisi sosiaalisten normien mukaisesti toimia omissa erillisissä ryhmissään. Toinen puhetapa aineistossa oli suvaitsevaisuuden puhetapa. Haastateltavat käyttivät vieraiksi sanoiksi kuvaamiani ilmauksia kuten ”samanarvoiset” tai ”kaikki on kaikkien kavereita”. Katson, että tässä puhetavassa näkyvät koulun kasvatukselliset arvot, jotka syöttävät aikuislähtöistä suvaitsevaisuuden termistöä alakoululaisten suuhun. Osana tähän lienee opetussuunnitelman 2014 periaatteet yhdenvertaisuudesta ja niiden kielentäminen oppilaille (POPS, 2014, 16, 18).

Tutkielmani tulokset ovat osin samansuuntaisia muun alan tutkimuksen kanssa. Hegemoninen maskuliinisuus vaikuttaa olevan ensisijainen maskuliinisuuksien muoto, minkä vuoksi videon lapsen maskuliinisuuden toisintekeminen aiheuttaa huvittuneisuutta ja hämmennystä. Toisaalta haastateltavat myös sallivat tällaiset sukupuolen ilmaisun rajanylitykset ja puolustavat oikeutta niihin. Tällainen lapsi nähdään rohkeana ja sitä kautta osin jopa ihailtavana siinä, miten tämä uskaltaa ilmaista itseään. Koenkin tämän varsin innostavana esimerkkinä siitä, miten sukupuolen toistotekojen pakottava valta voi avata uusia tapoja tehdä maskuliinisuuksia, ja miten tällainen performatiivi voidaan vastaanottaa vertaisryhmässä positiivisesti. Kuitenkin haastateltaville herää huoli siitä, altistaako tällainen rajanylitys kiusaamiselle vertaisryhmässä, mikä kielinee muiden maskuliini-

suuksien ahtaasta asemasta kouluinstituutiossa. Vaikuttaa siltä, että sukupuolen moninaisuus on joltakin osin lapsille tuttua, koska he kielentävät sukupuolta varsin liikkuvana ja notkeana käsitteenä, joka voi muuttua.

Haluan nostaa tutkielman tulosten tähtiajatuksiksi sen, että lapset tunnistavat ja analysoivat sukupuolen performatiiviin liittyviä ilmiöitä ja jäsentävät niitä hyvin tarkkanäköisesti niin välillisten kuin välittömien analyysipalojen kautta ja että lapsilla on hyvin monimuotoisia näkemyksiä liittyen sukupuolen ilmaisutapojen kategorisoimiseen. Seuraavaksi kirjoitan tutkielman tulosten sovellettavuudesta ja uusista avauksista tutkimuksen kentälle, joita tutkimukseni pyrkii vaatimattomasti raottamaan.

8.2 Tutkielman tulosten sovellettavuus

Tutkielman tulosten sovellettavuus on tutkimuksen kentällä lapsinäkökulman hivuttaminen sukupuolta ja seksuaalisuutta käsitteleviin tutkimusaiheisiin. Näitä ilmiöitä käsitellään kasvatustieteessä usein haastatteleamalla opettajia tai muita aikuisia kouluinstituutiossa, jolloin lasten omat näkemykset jäävät varjoon. Sosiaalisen konstruktionismin teorian mukaisesti maailma rakentuu kielellä tehdyistä merkityksistä, jotka rakentuvat paljolti lapsuudessa (Gergen, 2009). Sukupuolen konstruktion jäsentäminen lapsihaastattelujen kautta tarjoaakin kiinnostavia ja mahdollisesti uusia näkökantoja ilmiön käsitteelyyn.

Tutkielman aineistonkeruutapa, jossa lapset analysoivat kuvia ja videoita seuraa muun muassa Raution (2016) pro gradu -tutkielmassa koeteltua aineistonkeruutapaa: siinäkin lapset jäsentävät näkemyksiään virikeaineistona olevan videon kautta. Raution (2016) tutkielma käsittelee kuudesluokkalaisten tyttöjen käsityksiä median seksualisoituneesta naiskuvasta, joten oma tutkielmani asettuu samankaltaiseen tutkimusraamiin, vaikkakin tutkimuskohteenani on sukupuolen ja erityisesti maskuliinisuuden performatiivi. Huolimatta valtavasta audio-visuaalisesta tulvasta, jonka lapset nykypäivänä kohtaavat, vaikuttaa sukupuolen ilmaisun analysoiminen kuvamateriaaleista olevat heille vierasta. Kuten Butler (2006, 56) esittää, sukupuoli on muodostunut niin sanotusti ”luonnolliseksi” pinnaksi, jossa kulttuuri toimii. Sen analysoiminen ei kuitenkaan vaadi sukupuolentutkimuksen maisterintutkintoa, vaan lapset tekivät kiinnostavia ja jännittäviä jäsennyksiä oman kokemusmaailmansa perusteella. Yksi syy tähän voi olla se, että vaikei sukupuolen performatiivin analyysi olisi lapsille tuttua, on videoiden ja kuvien katsominen useimmille mieluista vapaa-ajan puuhaa. Monet lapset kuvasivatkin videoiden ja kuvien katsomista

hauskaksi haastattelutavaksi ja kertoivat sen olleen kivaa. Tämä antaakin perustetta käyttää audio-visuaalisia virikeaineistoja mielekkäänä tutkimusaineistona.

Tutkielma osoittaa myös tutkimusotteellista sovellettavuutta, koska kategoria-analyysi osoittautui käyttökelpoiseksi valinnaksi tavoittaa sukupuolesta tehtyjä kategorioita ja puhetapoja. Kategoria-analyysia on aikaisemminkin käytetty sukupuolta käsittelevissä teettellisissä töissä, joissa se on jäsentänyt esimerkiksi sukupuolittuneita opettajatarinoita opettajankoulutuksessa (ks. Karvonen, Pietilä & Tainio, 2018). Kategoria-analyysille on ominaista erilaisiin valtaan, asemaan ja sosiaalisiin luokkiin liittyvien ilmiöiden tutkiminen haastattelupuheesta, joka lienee kuitenkin yleisimpiä aineistotyypppejä kasvatustieteellisessä tutkimuksessa.

8.3 Jatkotutkimusaiheet

Tämä tutkimus asettuu niihin moniin sukupuolta tutkiviin kasvatustieteellisiin tutkielmiin, joita valmistuu tällä hetkellä kasvatustieteellisessä tiedekunnassa. Pro gradu -tutkielmalle tyypillisesti tutkielman aineisto oli rajallinen ja kohdistui vain yhteen haastattelukertaan ja ajanjaksoon. Selvittääkseen paremmin lasten näkemyksiä sukupuolen ilmaisemisesta, tulisi tutkimusta toteuttaa pitkäkestoisemmin.

Koska sukupuolen luettavuus ja maskuliinisuudet esitetään kulttuurisesti rakennetuiksi (Butler, 2003; Connell, 2000), olisi kiinnostavaa tutkia niiden rakentumista eri kulttuureissa. Esimerkiksi aineistonkeruujaksolla ulkomailla pystyisi raottamaan eri kulttuureiden tapoja jäsentää ja merkityksellistää sukupuolen ilmaisua sekä sen hierarkioita. Toisaalta esimerkiksi Huuki (2010) ja Manninen (2010) ovat tehneet tutkimusta Suomessa nimenomaan monikulttuurisissa kouluissa ja löytäneet eroja suomalaispoikien ja muiden välillä. Kulttuurien välisten käsitysten selvittäminen ei siis välttämättä edellytä tutkimusta ulkomailla. Tällaisessa tutkimuksessa kategoria-analyysi tarjoaa käyttökelpoisen analyysimetodin, sillä kategoriat nimenomaan perustuvat kulttuuriseen tietoon, joka vaihtelee kulttuurista toiseen (Juhila ym., 2012, 46–47).

Koska sukupuoleen ja sen ilmaisuun liittyvät kategoriat ovat kulttuurisesti rakentuneita, voidaan niitä myös muuttaa. Siksi interventiotutkimus toisi uudenlaista näkökulmaa siihen. Opetussuunnitelman 2014 myötä kouluissa on käynyt paljon vierailijoita puhumassa sukupuoli- ja seksuaaliasioista ja tällaiset vierailut esimerkiksi SETA:sta ovat opetussuunnitelman mukaista velvoittavaa opetusta. Olisikin kiinnostavaa tutkia, kuinka tällai-

set vierailut mini-interventioina vaikuttavat aihetta koskeviin käsityksiin ja kuinka huoltajat, oppilaat ja opettajat näkevät ne suhteessa opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen.

Toisaalta ulkomailla on myös kouluja, joissa sukupuoli- ja seksuaalitietoinen opetus muodostaa koulun opetussuunnitelman pohjan. Ruotsissa esimerkiksi tukholmalainen esikoulu Egalia toimii ”sukupuolipedagogisesti” (*genuspedagogik*) ja Yhdysvalloissa on pääasiassa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöille tarkoitettuja lukioita kuten newyorkilainen Harvey Milk High School. Olisikin kiinnostavaa tutkia, minkälaisia näkemyksiä sukupuolesta ja seksuaalisuudesta tuotetaan tällaisissa ympäristöissä ja miten oppilaita käytännössä kasvatetaan sukupuolitietoisuuteen. Näitä kouluja ei ole tutkittu tieteellisesti. Tällaisesta tiedosta olisi varmasti hyötyä myös suomalaisessa opettajankoulutuksessa, vaikka suomalainen lähtökohta kouluun onkin tasa-arvoisessa kaikille suunnatussa opetuksessa, eikä esimerkiksi hyvin erikoistuvassa ja valikoituvassa koulutuksessa, jota yhdysvaltalaisessa koulujärjestelmässä esiintyy.

Sukupuoleen, lapsiin ja kasvatukseen liittyviä kiinnostavia tutkimusaihioita on siis useita. Tällainen tieteellinen palapeli antaakin mahdollisuuden tieteenaloja yhdistelevälle tutkimukselle. Tähän tarvitaan tietysti paljon aikaa, resursseja ja kanssatutkijoita.

Tässä tutkielmassa olen ensimmäistä kertaa kokeillut tieteen tekemistä käytännössä. Matka on ollut innostava, kiintoisa ja pitkäjänteinen. Näin tutkielman lopuksi on tullut aika kirjoittaa loppusanat tästä tutkimusprosessista. Tunnelma on haikaa, odottava ja kiitollinen. Toivon, että olen tutkimuksellani pystynyt avaamaan lukijan kiinnostusta sukupuolen ilmaisua ja lasten analyysia kohtaan sekä herättänyt kritiikkiä, pohdintoja ja ajatuksia. Tutkimukseni tavoitteena on ollut liittää se pieneksi osaksi dialogista tieteellistä keskustelua, jossa tutkimuksellani on mahdollisuus tulla kuulluksi.

Tutkielmien tekeminen osana yliopisto-opintojani on motivoinut minua opiskelijana ja niitä kirjoittaessani olen saanut mahdollisuuden tutustua mielenkiintoihin ihmisiin, oppia tieteen tekemistä sekä tutkia minua kiinnostavia aiheita. Sukupuolen- ja seksuaalisuudentutkimus osana kasvatustieteellistä näkökulmaa on hyvin laaja ja monipuolinen tutkimusaiheiden aarrearkku, jonka kanssa tahtoisin mahdollisesti työskennellä tulevaisuudessa. Erityisesti lapsuustutkimuksen periaatteet, joissa alle 18-vuotiaat osallistetaan osaksi tutkimusta ja heidän näkemyksiään kuunnellaan arvottamatta, on mielestäni erittäin tärkeää. Koen, että sukupuolen ja seksuaalisuuden tutkiminen lapsilähtöisistä näkökulmista tuo uusia ja kiintoisia avauksia kasvatustieteen kentälle sekä rikkoo sukupuolen ja seksuaalisuuden tutkimiseen liittyviä tieteellisiä rajoja, jolloin voidaan Butleria (2006)

mukaillen *toisin tehdä* niitä mahdollisuuksia ja esteitä, joita käsite sukupuoli pitää sisäl-
lään.

Lähteet

- Atkinson, E. & DePalma, R. (2009). Un-believing the matrix: queering consensual heteronormativity. *Gender and Education*, 21(1), 17–29. Luettu 20.8.2019. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09540250802213149?needAccess=true>
- Bakhtin, M. & Holquist, M. (1981). *The dialogic imagination: Four essays*. Austin: University of Texas Press.
- Beynon, J. (2002). *Masculinities and Culture*. Buckingham: Open University Press.
- Bhana, D. (2008). "Six packs and big muscles, and stuff like that". Primary school-aged South African boys, black and white, on sport. *British Journal of Sociology of Education*, 29(1), 3–14, DOI: 10.1080/01425690701728654
- Bhana, D. (2009). Boys will be boys: what do early childhood teachers have to do with it? *Educational Review*, 61(3), 327–339, DOI: 10.1080/00131910903045963
- Billig, M. (1985). Prejudice, categorization and particularization: From a perceptual to a rhetorical approach. *European Journal of Social Psychology*, 15(1) 79–103.
- Burr, V. (1995). *An introduction to social constructionism*. Lontoo: Routledge.
- Burr, V. (1998). *Gender and social psychology*. Lontoo: Routledge.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble. Feminism, and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Butler, J. (1993). *Bodies that matter: On the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge.
- Butler, J. (2003). Identity, Deconstruction, & Politics. Teoksessa (M. Gergen & K.J. Gergen toim.) *Social Construction: A Reader*. (s. 129–131) Lontoo: SAGE Publications Ltd.

Butler, J. (2006). *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin kumous*. (suom. T. Pulkkinen & L-M. Rossi). Helsinki: Gaudeamus.

Clark, S., & Paechter, C. (2007). "Why can't girls play football?" gender dynamics and the playground. *Sport, Education and Society*, 12(3), 261–276. Luettu 22.4.2018.

<https://search-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/docview/61902960?accountid=11365>

Connell, R. (2000). *The men and the boys*. Cambridge: Polity Press.

Connell, R. (2009). *Gender: In a World perspective*. Cambridge: Polity Press.

Crawford, M. (1995). *Talking difference: On gender and language*. Lontoo: Thousand Oaks, Kalifornia: SAGE.

de Beauvoir, S. (1973). *The second sex*. New York: Vintage Books.

de Lauretis, T. (1987). *Technologies of Gender: Essays on Theory, Film, and Fiction*. Bloomington: Indiana University Press.

Dewey, J. (1953). *School and society* (2. painos) Chicago: University of Chicago Press.

Evaldsson, A.-C. (2005). Staging insults and mobilizing categorizations in a multiethnic peer group. *Discourse & Society*, 16(6), 763–786. <https://doi.org/10.1177/0957926505056663>

Fitzgerald, R. & Housley, W. (2015). *Advances in membership categorisation analysis*. Lontoo: Thousand Oaks, Kalifornia: SAGE.

Gard, M. (2008). When a boy's gotta dance: New masculinities, old pleasures. *Sport, Education and Society*, 13(2), 181-193. Luettu 18.4.2020. Saatavissa: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13573320801957087>

Garfinkel, H. (1984). *Studies in ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.

Gergen, K. J. (2009). *An invitation to social construction*. Lontoo: SAGE Publications Ltd.

Habermas, J. (1976). Tieto ja intressi. Teoksessa R. Tuomela & I. Patoluoto (toim.), *Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet: Osa 1*. (118–141). Helsinki: Gaudeamus.

Hakala, L. (2011). *Monologeista dialogiksi: Keskustelua koulusta käytävien ohipuhumisten muuttamisesta neuvotteluksi sosiaalisen konstruktionismin hengesä*. Helsinki: Yliopistopaino.

Harvey Milk High School. <https://www.hmhsnyc.org> Luettu 6.4.2020.

Heikkinen, H., Huttunen, R., Niglas, K. & Tynjälä, P. (2005). Kartta kasvatustieteen maastosta. *Kasvatus* 36(5), 340–354.

Hennessey, E. & Heary, C. (2005). Exploring children's views through focus groups. Teoksessa S. Greene ja D.M. Hogan (toim.), *Researching children's experiences: Approaches and methods* (236–252). Lontoo: Sage.

Honka, L-M. (2014). Queer pedagogiikkaa peruskoulussa – Kahden opetusmateriaalin analyysi Queer-näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma, kasvatustiede. Oulun yliopisto: kasvatustieteiden tiedekunta. Luettu 12.3.2020. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201412052119.pdf>

hooks, b. (2007). *Vapauttava kasvatus*. (suom. J. Vainonen). Kansanvalistusseura: Helsinki.

Hunleth, J. (2011.) Beyond *on* or *with*: Questioning power dynamics and knowledge production in 'child-oriented' research methodology. *Childhood* 18(1) 81–93.

Huuki, T. (2010). *Koulupoikien statustyö väkivallan ja välittämisen valokiisassa*. Luettu 1.4.2020. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514263613.pdf>

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2012). *Kategoriat, kulttuuri & moraali. Johdatus kategoria-analyysiin*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.

Johnstone, B. (2002). *Discourse Analysis*. Malden: Blackwell Publishing.

Järviluoma, H. & Roivanen, I. (2003). Gender in Membership Categorization analysis. Teoksessa H. Järviluoma, P. Moisala & A. Vilkkio (toim.), *Gender and qualitative methods*. Lontoo: Thousand Oaks, Kalifornia: SAGE.

Karlsson, L. (2000). *Lapsille puheenvuoro: Ammattikäytännön perinteet murroksessa*. Helsinki: Edita.

Karvonen, U., Pietilä, P., & Tainio, L. (2018). Sankareita ja hirviöopettajia - sukupuoli luokanopettakoulutuksen kokemuskertomuksissa. Teoksessa R. Rinne, N. Haltia, S. Lempinen & T. Kaunisto), *Eriarvoistuva maailma - tasa-arvoistava koulu* (367–388). Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Kumar, P. (2018): Desire, violence and 'pink money': Life of Kothis in a Small City of Western India. Teoksessa G. Chanda & M. T. Joseph (toim.), *Re-imagining Sociology in India: Feminist Perspectives*. (220–242). Lontoo: Routledge India.

Laakso, J. (2005). *Sukupuolesta ja sukupuolesta kielihistoriassa. Naistutkimus-Kvinnoforskning* 18(1), 53–58.

Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta 2002/563. Annettu Helsingissä 28.6.2002. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020563>

Ljunggren, J. (2000). Ling gymnastics and male socialisation in nineteenth-century Sweden. Teoksessa J. A. Mangan (toim.), *Making European masculinities: sport, Europe, gender*. Lontoo: Routledge.

Manninen, S. (2010). Iso, vahva, rohke - kaikenlaista” Maskuliinisuudet, poikien valtahierarkiat ja väkivalta koulussa. Luettu 1.4.2020. <http://jultika.oulu.fi/fi-les/isbn9789514263590.pdf>

Marjoniemi, M-M., Rikanniemi, K., Tervo, V. & Honkasalo, J. (2019). Inklusio ei toteudu vastakkainasettelussa. *Kasvatus*, 50(4), 396–401.

Mietola, R. (2014). Hankala erityisyys: Etnografinen tutkimus erityisopetuksen käytännöistä ja erityisyyden muotoutumisesta yläkoulun arjessa. Haettu 25.2.2020. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/135619/hankalae.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Negrin, L. (2008). *Appearance and Identity: Fashioning the Body in Postmodernity*. New York: Palgrave MacMillan.

Niemi, K. (2016). Moral Beings and Becomings. Children's Moral Practices in Classroom Peer Interaction. Luettu 10.3.2020. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/48975/978-951-39-6568-6_vaitos11032016.pdf?sequence=1

Oakley, A. (1981). *Subject woman*. Oxford: Martin Robertson.

Pawlowski, C. S., Ergler, C., Tjørnhøj-Thomsen, T., Schipperijn, J., & Troelsen, J. (2015). "Like a soccer camp for boys": A qualitative exploration of gendered activity patterns in children's self-organized play during school recess. *European Physical Education Review*, 21(3), 275–291. DOI: 10.1177/1356336X14561533

POPS (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus.

Pälli, P. (2003). *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Luettu 10.3.2020. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67265/951-44-5580-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Raevaara, L. (2000). *Potilaan diagnoosiehdotukset lääkärin vastaanotolla: Keskusteluanalyttinen tutkimus potilaan institutionaalisista tehtävistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rautio, I. (2016). *Inspiraatiota ja ulkonäköihanteita. Kuudesluokkalaisten tyttöjen näkemyksiä mediakulttuurin seksualisoituneesta naiskuvasta ja mediakasvatuksen tarpeellisuudesta*. Pro gradu -tutkielma, kasvatustiede. Helsingin yliopisto: käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Luettu 20.9.2019. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/168157/Gradu_Rautio.pdf?sequence=2

Renold, E. (2003). 'If You Don't Kiss Me, You're Dumped': Boys, boyfriends and heterosexualised masculinities in the primary school, *Educational Review*, 55(2), 179–194, DOI: 10.1080/0013191032000072218

Renold, E. (2004). "Other" boys: negotiating non-hegemonic masculinities in the primary school. *Gender and Education*, 16(2), 247–266.

Riikonen, J. (2018). *Tuure Boelius julkaisi biisin, jossa lätkäjätkä ihastuu poikaan – miksi jääkiekko ja homot eivät edelleenkään sovi yhteen?* Julkaistu 2.5.2018 Helsingin Sanomien verkkosivuilla. Luettu 5.5.2018. <https://www.hs.fi/nyt/art-2000005664328.html>

Rossi, L-M. (2015). *Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus.

Sacks, H., Jefferson, G. & Schegloff, E. A. (1992). *Lectures on conversation: Vol. 1*. Oxford: Blackwell.

Sorainen, A. M. (2013). Kieroonkasvamisen mahdollisuudet (Growing Up Queer). *Nuorisotutkimus*, 31(1), 23–42.

Stockholms stad. <https://forskola.stockholm/hitta-forskola/forskola/egalia/> Luettu 6.4.2020.

Suoninen, E. (2012). Identiteettien rakentuminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Kategoriat, kulttuuri & moraali. Johdatus kategoria-analyysiin*. (89–130). Tampere: Vastapaino.

Taga, F. (2005). East Asian masculinities. Teoksessa R. Connell, J. Hearn & S. Michael (toim.), *Handbook of studies in men and masculinities*. (129–140). Lontoo: SAGE Publications.

Tainio, L. (2001). Feministinen keskustelunalyysi. Teoksessa M. Halonen & S. Routarinne (toim.), *Keskustelunalyysin näkymiä*. (11–34). Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Tainio, L. & Teräs, T. (2010). *Sukupuolijäsennys perusopetuksen oppikirjoissa*. Helsinki: Opetushallitus.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009). *Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käytäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi*. Luettu 12.3.2020. <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>

Valkonen, S., & Koulukino (2018). *Eronteosta moninaisuuteen – työkaluja mediatekstien moninaisuuden käsittelyyn*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Vilka, H. (2010). *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*. Helsinki: PS-Kustannus.

Vänskä, A. (2006). *Vikuroivia vilkaisuja: Ruumis, sukupuoli, seksuaalisuus ja visuaalisen kulttuurin tutkimus*. Helsinki: Taidehistorian seura.

Vänskä, A. (2011). Queer + pedagogia = mahdoton yhtälö? *Kasvatus*, 42(5) 455–467.

Liitteet

LIITE 1

Näyttökuva videosta: <https://www.youtube.com/watch?v=DTO6FgWKbW8>

LIITE 2

Näyttökuva videosta: <https://www.youtube.com/watch?v=DTO6FgWKbW8>

LIITE 3

Näyttökuva videosta: <https://www.youtube.com/watch?v=DTO6FgWKbW8>

LIITE 4

Näyttökuva videosta: <https://www.youtube.com/watch?v=DTO6FgWKbW8>

LIITE 5

Teemahaastattelurunko

Mistä maskuliinisuudet tehdään? Tokaluokkalaiset analysoivat sukupuolen performatiivia

Koskettava koulu -hanke

Ilmari Huhtala

16.3.2019

Perustietoja

1. Mikä sinun nimesi on?
2. Millä luokalla olet?
3. Mitä teet välitunneilla?
4. Millaisissa ryhmissä olette välitunneilla?
5. Tykkäätkö katsoa kuvia tai videoita netistä?

Kuvahaastattelu

1. Mitä näissä kuvissa tapahtuu?
2. Missä näistä kuvista olisit itse mukana? Miksi?
3. Laita nappula sen kuvan päälle, joka on jännin. Miksi valitsit sen?
4. Minkä ikäisiä valitsemasi kuvan henkilöt ovat? Millainen perhe niillä voisi olla? Mitä ne vois harrastaa? Mitä ne tykkäisivät tehdä koulussa? Olisiko niillä paljon kavereita?
5. Laita nappula siihen kuvaan, josta et tykkää. Miksi valitsit sen?

Videohaastattelu

1. Miksi sinulla on tuollainen ilme videon jälkeen?
2. Oliko tätä videota kiva katsoa? Miksi?
3. Kuka vois tykätä tällaisesta videosta?
4. Miksi tällainen video on tehty?
5. Kenelle sinä näyttäisit tällaisen videon?
6. Mitä videossa tapahtuu sinun mielestäsi?
7. Esittääkö videolla oleva lapsi jotain vai onko hän oma itsensä?
8. Millainen videossa oleva lapsi on? Miksi?
9. Olisitko videolla esiintyvän lapsen kaveri? Miksi? Miksi et?

Koskettava koulu -haastattelu

1. Laita nappula sen kuvan päälle, joka on jännin. Miksi valitsit sen?
2. Koskettaisitko itse samalla tavalla kuin kuvassa?

3. Laita nappula sen kuvan päälle, josta et tykännyt. Miksi et tykännyt siitä?
4. Jos sinun pitäisi olla jossain kuvassa, missä olisit? Miksi?
5. Osaatko kuvitella, miltä tuollainen kosketus tuntuu?
6. Onko sinua joskus kosketettu noin?
7. Mitä tapahtui ennen/jälkeen kuvan ottamishetkeä?

Lopuksi

1. Oliko kiva jutella näistä kuvista ja videoista? Miksi?
2. Voisiko tytöt/pojat olla näissä videoissa kuvissa?
3. Mikä kohta haastattelusta oli vaikea?
4. Tuleeko jotain muuta mieleen, mitä haluaisit sanoa?
5. Minkälaisia videoita haluaisit nyt näyttää minulle?

LIITE 6

Hyvät huoltajat,

Teen Helsingin yliopistossa pro gradu -tutkielmaa, jossa tutkin tapoja, joilla lapset tuottavat ja kielentävät sukupuolta. Tutkimuksen aineistontuotannossa käytetään pienryhmä- ja yksilökeskusteluja oppilaiden kanssa. Keskustelut videoidaan ja niissä oppilaille näytetään erilaisia lasten koskettamisen ja sukupuolen ilmaisemisen representatioita keskustelun virikkeeksi. Tutkimus on osa Helsingin yliopiston Koskettava koulu -hanketta (lisätietoja: <https://blogs.helsinki.fi/koskettavakoulu/koskettava-koulu-hanke/>) Tutkielmani ohjaaja on hankkeen johtaja professori Liisa Tainio.

Tutkimuksessa käsitellään videoaineistoa keskusteluista. Tätä aineistoa käsittelee ainoastaan allekirjoittanut sekä Koskettava koulu -tutkimusryhmä ja se tehdään ehdottoman luottamuksellisesti. Aineistoa käsitellään vain yliopiston suojatulla levyasemalla. Lasten henkilötiedot suojataan tutkimuksen aikana niin, ettei lasta ole mahdollista tunnistaa tutkielmasta. Tutkimus toteutetaan muutaman tunnin aikana huhti- ja toukokuussa. Ryhmä- ja yksilökeskustelun kesto on noin 20-30 minuuttia ja lapsi osallistuu keskusteluun vain kerran. Pro gradu -tutkielmasta pyritään julkaisemaan artikkeli kasvatustieteellisessä julkaisussa. Haastatteluja voidaan käyttää myös toisessa artikkelissa, jonka tekee Koskettava koulu -tutkimusryhmä.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää missä tahansa vaiheessa tutkimusta ilmoittamalla siitä allekirjoittaneella. Vastaan mielelläni kysymyksiin ja annan lisätietoa! Kysymyksiä voi osoittaa myös Liisa Tainiolle (liisa.tainio@helsinki.fi).

Yhteistyöterveisin

Ilmari Huhtala
Kasvatustieteen kandidaatti, luokanopettajaopiskelija
Tutkimusapulainen Koskettava koulu -hankkeessa
ilmari.huhtala@helsinki.fi ja +358XXXXXXXXX

Oppilas _____ (nimi)

Saa osallistua

☐

tutkimukseen

Ei saa osallistua

☐

tutkimukseen

(huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys)

Hei oppilaat!

Olen Ilmari ja opiskelen luokanopettajaksi. Opintoihini kuuluu koulutyö, jonka nimi on tutkielma. Minä tutkin lasten sukupuolen esittämistä ja koskettamista. Haluaisin kuulla teidän ajatuksia aiheesta. Tutkimukseen tullaan joko pienryhmissä muiden oppilaiden kanssa tai yksin. Tutkimuksessa katsotaan kuvia ja video, joista keskustellaan kysymysten avulla. Tutkimus kuvataan, mutta videota voi katsoa vain minä ja tutkimusryhmäni, eikä se mene nettiin. Olen tarkka yksityisyydestänne. Video poistetaan, kun olen kirjoittanut tutkielmani. Kirjoitetussa tutkielmassa ei ole kenenkään oppilaan tai koulun nimeä, joten sinua ei voi tutkielmasta tunnistaa.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja sen saa keskeyttää, jos ei teekään enää mieli osallistua tutkimukseen. Silloin pitää sanoa siitä minulle. Kirjoitettu tutkielma julkaistaan yliopiston e-thesis-verkkosivulla ja ehkä tieteellisessä lehdessä. Jos huoltajasi ovat antaneet sinulle luvan, saat halutessasi osallistua tutkimukseen.

Laita rasti ruutuun:

Haluan osallistua tutkimukseen_____

En halua osallistua tutkimukseen_____

Nimi:

Ystävällisin terveisin Ilmari Huhtala, luokanopeopiskelija